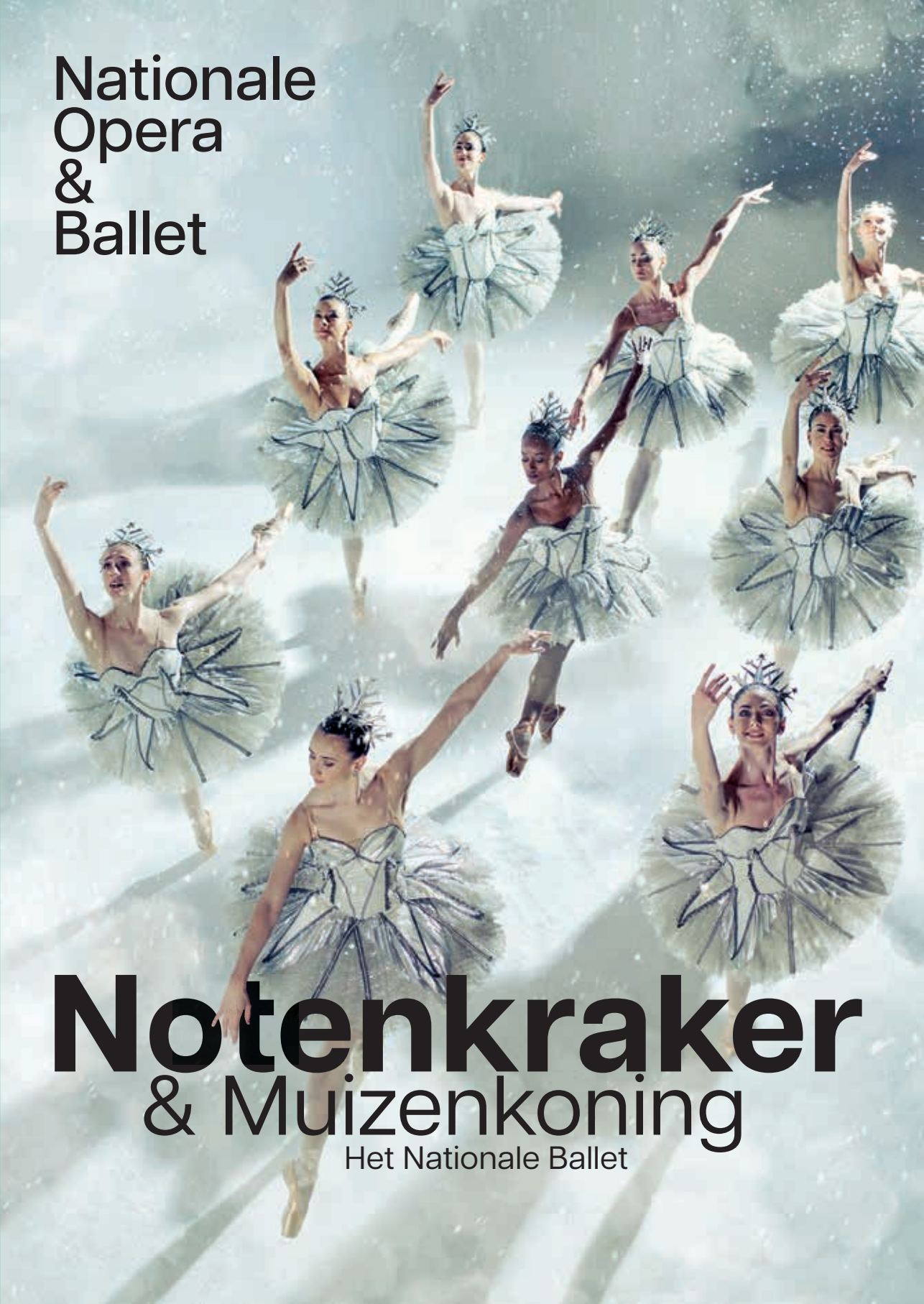

Nationale
Opera
&
Ballet

**Notenkraker
& Muizenkoning**

Het Nationale Ballet

Voorwoord

Welkom bij Notenkraker & Muizenkoning!

In 1996 maakten Toer van Schayk en Wayne Eagling speciaal voor Het Nationale Ballet een unieke en uitgesproken Hollandse versie van *De Notenkraker*, een van de meest iconische klassieke balletten aller tijden. Hun *Notenkraker & Muizenkoning* groeide uit tot een publiekslieveling, die voor veel mensen onlosmakelijk verbonden is met de feestdagen.

28 jaar, 13 voorstellingsreeksen en 350.000 bezoekers later kijken we er nog altijd enorm naar uit om deze ultieme decemberklassieker met ons publiek te beleven. Of het nu je eerste keer in ons theater is of al de veertiende keer dat je *Notenkraker & Muizenkoning* ziet, we hopen dat dit prachtige winterse sprookjesballet je (opnieuw) weet te betoveren en wensen je een onvergetelijke voorstelling toe.

De dansers en staf van Het Nationale Ballet

Inhoud | Content

Credits	3
Het verhaal	5
De geschiedenis van <i>De Notenkraker</i>	9
Toer van Schayk over <i>Notenkraker & Muizenkoning</i>	15
Dirigent Koen Kessels over Tsjaikovski's meesterwerk	19
Biografieën	27
Dansers Het Nationale Ballet	31
Karakterartiesten	37
Het Nationale Ballet	41
Het Balletorkest	42
Nieuw Amsterdams Kinderkoor	44

English

The story	47
Directie en artistieke staf Het Nationale Ballet	50
Colofon	51

Scan the QR code to read the full programme book in English

Young Gyu Choi en Maia Makhateli - repetitie *Notenkraker & Muizenkoning* (2024)

Notenkraker & Muizenkoning

Choreografie eerste bedrijf

Toer van Schayk, met uitzondering van de dans van de sneeuwvlokken, die Wayne Eagling choreografeerde naar Lev Ivanov

Choreografie tweede bedrijf

Wayne Eagling, met uitzondering van Toer van Schayks choreografie voor de Muizenkoning, de mecaniciens, de scènes in Spanje, China, Rusland en Griekenland, en de slotscènes met de kleine Clara en Frits

Muziek

Pjotr Iljitsj Tsjaikovski -
De Notenkraker (opus 71)

Decor- en kostuumontwerp

Toer van Schayk

Lichtontwerp

Hans-Åke Sjöqvist

Artistieke supervisie

Toer van Schayk

Balletmeesters

Rachel Beaujean
Guillaume Graffin
Caroline Sayo Iura
Alan Land
Sandrine Leroy
Larisa Lezhnina
Judy Maelor Thomas
Jozef Varga

Met medewerking van

Leerlingen en studenten van de Nationale Balletacademie (Amsterdamse Hogeschool voor de Kunsten)

Instudering balletleerlingen

Dario Elia
Megan Zimny Kaftira
Matthew Pawlicki-Sinclair

Begeleiding balletleerlingen

Megan Zimny Kaftira
Matthew Pawlicki-Sinclair

Wereldpremière bij

Het Nationale Ballet

13 december 1996,
Het Muziektheater, Amsterdam

Muzikale begeleiding

Het Balletorkest o.l.v.
Koen Kessels

Kinderkoor

Nieuw Amsterdams Kinderkoor (onderdeel van Nieuw Vocaal Amsterdam) o.l.v. Pia Pleijsier en Sanne Nieuwenhuijsen

Toneeltechniek, belichting, geluid en vervaardiging decor, kostuums, rekwisieten en kap en grime

De Techniek Nationale Opera & Ballet

Productieleider

Anu Viheriäranta

Voorstellingsleiders

Kees Prince
Wolfgang Tietze
Sophie Reinink

Productievoorbereider

Mark van Trig

Eerste toneelmeester

Jeroen Jaspers

Eerste belichter

Angela Leuthold

Licht-supervisor

Wijnand van der Horst

Geluidstechnici

Raymond Roggekamp
Gerko van Veenen
Ramón Schoones

Volgspotters

Emilio Diaz Abregu
Dirkjan Eenkhoorn
Dimme van Harten
Lee Hayes

Panos Mitsopoulos

Laura Nagtegaal

Anton Shirkin

Marleen van Veen

Voorman rekwisieten

Remko Holleboom

Vervaardiging kostuums

Kostuumafdeling
Het Nationale Ballet

Assistent kostuumproductie

Michelle Cantwell

Eerste kleder

Andrei Brejs

Eerste grimeur

Isabel Ahn

Inleidingen

Hanke Sjamsoedin
Lin van Ellinckhuijsen

Totale voorstellingsduur

circa twee uur en vijftien minuten, inclusief een pauze

Notenkraker & Muizenkoning

Anna Tsygankova, James Stout en Nicolas Rapaic - *Notenkraker & Muizenkoning* (2019)

Het verhaal

Eerste akte

In een klein badkamertje in een Amsterdams grachtenpand worden Clara Staalboom en haar broertje Frits gewassen en aangekleed voor het sinterklaasfeest, terwijl hun oudere zus Louise opgewonden bezig is haar toilet te maken en voortdurend binnenrent.

Buiten sneeuwt het. Op de bevroren gracht schaatsen nog wat mensen, terwijl de gasten van de familie Staalboom een voor een arriveren. De laatsten die aankomen zijn de oude, excentrieke heer Drosselmeijer, tegen wie de kinderen 'oom' zeggen, en zijn jeugdige neef, een marineofficier in opleiding. Drosselmeijer amuseert de kinderen met zijn toverkunsten. Zo zet hij de tijd even stil; pas wanneer hij in zijn handen klapt, komt iedereen weer tot leven en kan het feest beginnen. Sinterklaas en Piet doen het huis van de familie Staalboom aan en delen cadeaus uit.

Na hun vertrek haalt Drosselmeijer een toverlantaarn tevoorschijn. De lantaarnplaatjes vertellen het verhaal van een jonge prinses die het huwelijksaanzoek van de Muizenkoning afwijst omdat ze haar hart heeft geschonken aan een knappe prins. De jaloezige Muizenkoning vecht met de prins en tovert hem om in een notenkrakerpop. In haar fantasie vereenzelvigd Clara de betoverde prins met de neef van Drosselmeijer, op wie zij een oogje heeft. Drosselmeijer geeft haar de Notenkraker en van blijdschap danst ze voor de pop, maar Frits gooit roet in het eten: hij breekt de kop van de pop.

Notenkraker & Muizenkoning (2015)

Foto: Angela Sterling

Drosselmeijer bestraft hem en repareert de pop. Dan is het bedtijd voor de kinderen. Clara sluipt nog even naar de salon om de neef van Drosselmeijer een haarlint als aandenken te geven.

In Clara's droom verschijnt de Muizenkoning aan haar bed. Hij dreigt de Notenkraker op te eten. Clara rent naar de salon om de Notenkraker te redden. Als ze om de hoek van de deur kijkt, slaat de klok twaalf en begint de kamer te veranderen: de muren wijken, de zoldering wordt hoger, vreemde wortels groeien naar binnen. Ook de piano en de kast worden almaar groter en griezelige muizen kruipen uit alle hoeken en gaten. Uit de kast, die nu in een fort is veranderd, komt de Notenkraker tevoorschijn. Ratten komen de muizen te hulp en samen binden zij de strijd aan met de Notenkraker, die wordt bijgestaan door een leger speelgoed-soldaatjes onder leiding van Frits. Tijdens een duel

James Stout, Yuanyuan Zhang, Nicolas Rapaic, en Vito Mazzeo - *Notenkraker & Muizenkoning* (2019)

Foto: Altin Keftira

met de Muizenkoning raakt de Notenkraker gewond. Frits en zijn soldaten worden afgevoerd en Clara en de Notenkraker blijven geketend achter.

Nadat ze zich hebben weten te bevrijden, verzorgt Clara de wonden van de Notenkraker, die daarop verandert in een prins. De prins leidt Clara naar een besneeuwd sparrenwoud, maar ook daar worden ze achtervolgd door de Muizenkoning en zijn gevolg. Juist wanneer Clara en de – wederom betoverde – Notenkraker ten einde raad zijn, verschijnt Drosselmeijer, die hen meevoert in zijn toverlantaarn.

Tweede akte

Drosselmeijer, Clara en de Notenkraker komen aan in het binnenste van de toverlantaarn. Dit is Drosselmeijers rijk. Hij stelt zijn mecaniciens voor, die de lantaarn onderhouden. Plotseling blijkt dat ook de Muizenkoning en zijn ratten in de lantaarn zijn binnengedrongen. Drosselmeijer maakt hen

bang met een mechanische kattenpoot en een kattenoog dat door de lens naar binnen loert, en de Notenkraker slaagt erin de Muizenkoning in een gevecht te doden. Alle ratten verdwijnen en de betovering is verbroken: de Notenkraker is voor eens en altijd weer een prins. De toverlantaarn draait door en voert Clara en de prins naar exotische landen, waar Clara, in achtereenvolgens een Arabische, Griekse en Russische dans, haar broertje Frits, haar zus Louise en haar ouders terugziet.

Nadat Clara een duet heeft gedanst met de prins, begint de machinerie van de toverlantaarn dol te draaien; steeds sneller en koortsachtiger. Donkere wolken verschijnen, Clara wordt hoog opgetild, valt... en wordt wakker. Ze springt uit bed en rent naar de voordeur. Langs de gracht ziet ze nog net hoe Drosselmeijer en zijn neef haar groeten, voordat ze verdwijnen in de nacht.

Erica Horwood en Nathan Brhane - Notenkraker & Muizenkoning (2019)

De Notenkraker in het Marijinski Theater in Sint-Petersburg (1892)

The Hard Nut van Mark Morris (1991)

Foto: Susanna Willman

Betoverend, ook voor wie niet meer in sprookjes gelooft

Hoewel de 'Notenkraker-koorts' in Nederland nog niet zo hevig is als in Amerika, dringt ook hier het besef steeds meer door: een decembermaand zonder Notenkraker is als een kerstboom zonder piek, als Sinterklaas zonder Piet. Sinds 1996 zagen meer dan 325.000 mensen de veelgeprezen *Notenkraker*-productie van Toer van Schayk en Wayne Eagling.

Volgens een Duitse volkslegende werden notenkrakerpoppen vroeger cadeau gedaan om de ontvangende familie geluk te brengen en haar huis te beschermen. De notenkraker stond voor kracht en moed en met zijn scherpe tanden (waar de noot tussen gekraakt wordt) zou hij kwade geesten op afstand houden. Ook zou hij de levenscyclus symboliseren: uit het zaad van de gekraakte noot ontspruit weer een sterke boom, waaraan nieuwe noten groeien, waar de notenkraker vervolgens weer zijn tanden in kan zetten.

Schrijvers, componisten en andere kunstenaars hebben zich door de eeuwen heen door dit Duitse volksverhaal laten inspireren. Onder hen Ernst Theodor Amadeus Hoffmann (1776-1822), die met zijn *Nußknacker und Mäusekönig* (1816) een sprookje voor kinderen én volwassenen schreef dat zijn tijd ver vooruit was. Net zoals de Brit Lewis Carroll in zijn bijna vijftig jaar later verschenen *De Avonturen van Alice in Wonderland* zou doen, mixte Hoffmann fantasie en realiteit op een ingenieuze, magische wijze door elkaar. Niet alleen

hoofdpersoon Marie (Clara in het ballet), maar ook de lezer kan de twee nauwelijks uit elkaar houden.

Gouden duo

Andere kunstenaars lieten zich op hun beurt inspireren door Hoffmans sprookje. Onder wie de Franse schrijver Alexandre Dumas père, die in 1844 *L'Histoire d'un casse-noisette* publiceerde. Welke van de twee versies – die van Hoffmann of van Dumas – Ivan Aleksandrovič Vsevolosjki ook als eerste onder ogen kreeg, de in 1882 aangetroten directeur van de Keizerlijke Theaters in Sint-Petersburg werd geraakt door het *Notenkraker*-verhaal. Hij zag het als basis voor een nieuwe, grootschalige balletproductie, die het enorme succes van de kort daarvoor door hem uitgebrachte *Schone Slaapster* (1890) zou kunnen evenaren of zelfs overtreffen. Hij vroeg voor het nieuwe ballet dan ook hetzelfde 'gouden duo': componist Pjotr Iljitsj Tsjajkovski en Marius Petipa, de choreograaf die sinds 1869 aan het hoofd stond van het Keizerlijke Ballet en sindsdien het ene na

het andere balletspektakel voor het gezelschap had gecreëerd.

Achtervolgd door suikerkastelen en notenkrakers

De totstandkoming van *De Notenkraker* verliep echter minder soepel dan gehoopt. Allereerst waren Tsjajkovski en Petipa niet direct enthousiast: ze vroegen zich af of het sprookje zich wel leende voor een ballet. Volgens hen ontbeerde het emotie en diepgang. Niettemin leverde Petipa begin 1891 een minutieus uitgewerkt script aan bij Tsjajkovski, waarin praktisch elk detail was vastgelegd, van het tempo waarin de muziek moest worden geschreven tot het aantal maten dat een passage mocht duren. Volgens sommige bronnen raakte Tsjajkovski daardoor nog gedeprimeerder. Zo zou hij aan Vsevolosjki hebben geschreven dat hij 'dag en nacht als in een nachtmerrie werd achtervolgd door suikerkastelen en notenkrakers'. Andere bronnen menen echter dat Tsjajkovski's weerstand niet zozeer te maken had met de nauwgezette instructies – hij was inmiddels wel wat gewend en had bovendien groot respect voor Petipa – als wel met de tijdsdruk, versterkt door de overvolle agenda van de inmiddels internationaal succesvolle componist. Gelukkig verleende Vsevolosjki hem een jaar uitstel. En in dat jaar ontdekte Tsjajkovski in Parijs de celesta, een klavierinstrument met stalen staven waarvan het geluid hem zó fascineerde dat hij zich alsnog vol inspiratie aan het schrijven van *De Notenkraker* wijdde. Maar in de herfst van 1892 volgde een nieuwe tegenslag: Marius Petipa werd ernstig ziek en Lev Ivanov, de tweede balletmeester, moest inspringen. Hij voltooide de choreografie op basis van Petipa's scenario.

Een stap achteruit

In combinatie met Tsjajkovski's korte nieuwe opera *Jolanta* moest *De Notenkraker* dé topattractie van het winterseizoen 1891/1892 worden. Maar hoewel

het publiek bij de première op 18 december 1892 volgens de overlevering nog wel redelijk enthousiast reageerde, beoordeelden de critici Petipa's choreografie ronduit negatief. De belangrijkste rollen in het ballet (Clara, Frits en de Notenkraker) waren toebedeeld aan leerlingen van de Keizerlijke Balletschool, waardoor er voor de volwassen sterren – de zwaarlijvige Antonietta Dell'Era in de rol van Suikerfee en Pavel Gerdt als Prins Coqueluche – 'bitter weinig te beleven viel', aldus een recensent. 'Voor de artistieke ontwikkeling van ons ballet is dit weer een stap achteruit', voegde hij er geërgerd aan toe.

Bij alle kritiek leken de complimenten voor Tsjajkovski's muziek – die unaniem geroemd werd – bijna over het hoofd te worden gezien en na veertien voorstellingen werd *De Notenkraker* van het repertoire afgevoerd. Dit bleek echter van tijdelijke aard: al gauw werd het ballet bijna jaarlijks opgevoerd door het Keizerlijke Ballet en, later, door zijn postrevolutionaire opvolgers. Een teken van de groeiende populariteit van het ballet, dat zich door de jaren heen zou bewijzen als dé evergreen van het internationale balletrepertoire.

Smokkelwaar

Europa maakte in 1934 voor het eerst kennis met *De Notenkraker*, dat door Nicholas Sergejev als *Casse-Noisette* werd ingestudeerd bij het Londense Sadler's Wells Ballet. De voormalige regisseur generaal van het Marijinski Theater baseerde zich daarbij op een van de 21 notitieboeken die hij na de Oktoberrevolutie uit Rusland had meegesmokkeld. Zes jaar later maakte *De Notenkraker* de oversteek naar de Verenigde Staten: Les Ballets Russes de Monte Carlo presenteerde de New Yorkse première van een één akte tellende versie, met – net als in Londen – Alicia Markova in de rol van Suikerfee. Het duurde niet lang of heel Noord-Amerika raakte besmet met het 'Notenkraker-virus'. Sinds de jaren vijftig is het ballet er onlosmakelijk verbonden met de kersttijd: zelfs families

die anders nooit naar ballet gaan, laten zich in de decembermaand door *De Notenkraker* betoveren en bijna elke provinciestad heeft haar eigen 'community-art'-versie. Aan die immense populariteit hebben Walt Disney's tekenfilm *Fantasia* (1941) – waarin delen van Tsjajkovski's muziek zijn gebruikt – en George Balanchines *Nutcracker* (1954) voor het New York City Ballet zeker bijgedragen.

Wereldwijd

Ook Nederland maakte in de jaren vijftig kennis met *De Notenkraker*. Het Ballet der Lage Landen bracht aanvankelijk een verkorte versie op *De Notenkrakersuite* en de tweede akte, maar vanaf 1957 stond een volledige versie van Engelsman Walter Gore op het repertoire. Bij het Scapino Ballet oogstte de productie van voormalig artistiek directeur Armando Navarro vanaf 1975 bijna twintig jaar lang aanhoudend succes.

Vandaag de dag worden over de hele wereld *Notenkrakers* gedanst, door de grootste en door kleinere balletgezelschappen, in de meest uiteenlopende versies. Van Petipa's en Ivanovs originele choreografie is alleen de Grand Pas de Deux uit de tweede akte grotendeels intact gebleven.

Naast traditionele versies zien ook regelmatig moderne varianten het licht, zoals die van Mark Morris, Matthew Bourne en de eigenzinnige 'zwarte' *Notenkraker* die Marco Goetze voor Scapino Ballet Rotterdam creëerde. Ook dient het *Notenkraker*-verhaal regelmatig als inspiratiebron voor films, zoals Andrei Konchalovsky's *The Nutcracker in 3D* (2010) en Disney's *The Nutcracker and the Four Realms* (2018).

Hollandse setting

Hoewel Het Nationale Ballet al in zijn oprichtingsseizoen, 1961/1962, de Grand Pas de Deux uit *De Notenkraker* danste, duurde het tot 1996 voordat het gezelschap een volledige versie op het repertoire nam. Deze productie, van choreograaf en ontwerper Toer van Schayk en voormalig artistiek directeur Wayne Eagling, ging op 13 december

van dat jaar in Het Muziektheater Amsterdam (nu Nationale Opera & Ballet) in première en was meteen een hit bij zowel pers als publiek. 'Magnifieke *Notenkraker*' en '*Notenkraker* overtreft alle verwachtingen', kopten de landelijke kranten. Van Schayk en Eagling doopten hun versie *Notenkraker & Muizenkoning*, om daarmee aan te geven dat zij dicht bij Hoffmanns oorspronkelijke verhaal zijn gebleven. Hun interpretatie is ook veel minder zoet dan – met name – de Amerikaanse versies; bij hen speelt het tweede bedrijf zich niet af in het land van Suikergoed, maar binnen in een magische toverlantaarn.

Tegelijkertijd hebben ook zij eigen elementen toegevoegd aan het verhaal en daarbij gekozen voor een typisch Hollandse setting. De plaats van handeling is dus niet langer een Duits stadje, zoals bij Hoffmann, maar Amsterdam rond 1810, waar de familie Staalboom een deftig huis bewoont aan een van de grachten. Omdat het destijds niet gebruikelijk was elkaar met kerst cadeaus te geven, speelt hun versie niet op kerstavond (en kent dus ook geen groeiende kerstboom, wat voor Canadees Eagling 'wel even slikken was'), maar op sinterklaasavond.

Hun versie laat – voor de oplettende kijker – ook overtuigend zien dat *Notenkraker* meer is dan alleen een zoet sprookje. Hoffmanns verhaal roert universele thema's aan als de overgang van kindertijd naar adolescentie, angst, vluchten uit de realiteit en de kracht van liefde. De scène in de eerste akte waarin de kleine Clara plotseling plaats heeft gemaakt voor de grote Clara; de echte wereld die doordringt in een droom, waarna die droom vervolgens zo levensecht wordt dat je nauwelijks nog weet wat fantasie is en wat realiteit: het zijn transformaties die in de versie van Van Schayk en Eagling met subtiele middelen worden verbeeld, maar die juist daardoor zo betoverend zijn. Ook voor volwassenen die niet meer in sprookjes geloven.

Astrid van Leeuwen

Ensemble - Notenkraker & Muizenkoning (2019)

Een
allesbehalve
geijkte
Notenkraaker

Tekening van Toer van Schayk voor *Notenkraaker & Muizenkoning* (1996)

Interview met choreograaf en kostuum- en decorontwerper Toer van Schayk

Schaatsers die over bevroren grachten zwieren, een uitbundig sinterklaasfeest en een wereldreis in een toverlantaarn. In 1996 verweefde choreograaf en kostuum- en decorontwerper Toer van Schayk deze en meer unieke verhaalelementen met het beroemde ballet over Clara en haar *Notenkraker*. Zo creëerde hij, samen met choreograaf Wayne Eagling, een *Notenkraker*-versie die uitgroeide tot een van de meest iconische producties op het repertoire van Het Nationale Ballet.

Notenkraker & Muizenkoning van Toer van Schayk en Wayne Eagling was de eerste volledige *Notenkraker* die Het Nationale Ballet op het toneel bracht. Het idee voor de nieuwe productie ontstond destijds in het kantoor van Eagling, toenmalig directeur van Het Nationale Ballet. Van Schayk: "Al tijdens die eerste gesprekken was het idee om een heel eigen versie te maken in plaats van gewoon een geijkte *Notenkraker*. Daarbij liet Wayne veel van de ideeënvorming aan mij over en dat vond ik eigenlijk wel prettig. Ik heb toen een heleboel tekeningen gemaakt zodat hij kon meekijken hoe alles eruit zou komen te zien."

En dus ontstond meteen een duidelijke verdeling. Van Schayk stak het verhaal in een nieuw jasje en

hield zich bezig met de nieuwe choreografieën én kostuums en decors die daarbij kwamen kijken. Eagling nam op zijn beurt de beroemde klassieke stukken – zoals de *Dans van de Sneeuwvlokken*, de *Bloemenwals* en de *Grand Pas de Deux* van Clara en de *Prins* – voor zijn rekening. Het resultaat was een gloednieuwe en uitgesproken Hollandse *Notenkraker*-productie, die zich op allerlei punten onderscheidt van de versies die ervoor en erna kwamen.

Vervelende hoepelrokken

Notenkraker & Muizenkoning speelt zich bijvoorbeeld iets eerder af dan veel andere *Notenkrakers*. "In het begin dacht ik dat we het net als andere versies in de Biedermeiertijd (de periode van 1815 tot 1848 in de Duits-Oostenrijkse geschiedenis – red.) zouden doen, maar dat is niet mijn favoriete historische periode. Het is een heel burgerlijke tijd, met hoepelrokken en dat soort dingen, en die vond ik heel vervelend. Dus toen dacht ik: we zetten het verhaal iets eerder in de tijd, rond 1806. Dat was ook de periode waarin Hoffmann het oorspronkelijke verhaal geschreven heeft. Ook was de empirestijl toen in de mode. Dat is de stijl uit het Keizerrijk van Napoleon, met van die lange gewaden, die ik wél heel vrolijk en mooi vind."

Behalve in een andere tijd, speelt het verhaal van *Notenkraker & Muizenkoning* zich ook in een ander land af dan de meeste *Notenkraker*-versies: Clara en de rest van de familie Staalboom wonen niet in een Duits stadje, maar in een statig grachtenpand in Amsterdam. "Het leek me leuk om de

Toer van Schayk bij een kostuumpas voor *Notenkraker & Muizenkoning* (1996)

Foto: Juan Vrijdag

huiselijke scènes in Holland te laten plaatsvinden”, vertelt Van Schayk. “Bij de opbouw van het verhaal heb ik veel gehad aan de tekeningen van Christiaan Andriessen. Hij leefde in de tijd waarin het ballet zich afspeelt en maakte jarenlang elke dag een tekening, als een soort dagboek. Daarin zie je echt hoe het huiselijke leven in Amsterdam er destijds aan toe ging – de gewone dagelijkse dingen, maar bijvoorbeeld ook de feesten. In het ballet is er tijdens het feest een moment dat de meisjes zitten en daarna bij de knieën omhoog worden getild. Dat staat precies zo op een van de tekeningetjes van Andriessen.”

Sinterklaasfeest

Omdat het ballet van Van Schayk en Eagling in Nederland is gesitueerd, moest ook de aanleiding voor het feest bij de familie Staalboom worden veranderd: van kerstviering naar sinterklaasfeest. “Want cadeaus spelen een belangrijke rol in het verhaal (de notenkrakerpop is een cadeau voor Clara – red.) en in Holland kreeg je altijd cadeaus met sinterklaas”, aldus Van Schayk. De beroemde ‘groeïende kerstboom-scène’ die een hoogtepunt vormt in veel andere *Notenkraker*-producties, krijg je als bezoeker van *Notenkraker & Muizenkoning* dan ook niet te zien. “Zelfs al in de allereerste

producties uit de negentiende eeuw stond er een kerstboom op het toneel die op een gegeven moment begint te groeien en dan het hele toneel vult. Vooral in Amerika is dat nog steeds iets waar iedereen naar uitkijkt. Maar ik dacht: dat gaan we niet doen. Ten eerste vind ik het heel lelijk om te zien. Als het nou een echte boom was, maar zo’n plat ding...”, grinnikt Van Schayk. “Daarnaast zou het historisch gezien niet kloppen, want de kerstboom bestond nog helemaal niet in die tijd. Die is pas in de Biedermeiertijd uit Duitsland overgevaaid.”

Technische hoogstandjes

De reuzekerstboom mag dan ontbreken, maar het publiek van *Notenkraker & Muizenkoning* wordt wel op een aantal andere indrukwekkende toneeltransformaties getraakteerd. “Er is bijvoorbeeld een scène waarbij de hele huiskamer groeit. Dat is wanneer de kleine Clara ’s nachts haar bedje uitholt om de Notenkraker te redden van de Muizenkoning. Wanneer ze de huiskamer binnenkomt, is ze ineens geen kind meer, maar een volwassen ballerina. Ik vond daarom dat de kamer groter moest worden, zodat Clara toch weer kleiner zou ogen.” Het grootste technische hoogstandje uit de voorstelling volgt echter pas daarna, wanneer de

muren van de huiskamer omklappen en een besneeuwd bos verschijnt. “Ik had zelf een maquette gemaakt waarmee je alle bewegingen van het decor kon uitvoeren en waarbij je de muren handmatig kon laten omklappen door aan touwen te trekken. Uiteindelijk heeft een slimme, technische man van onze rekwisietenafdeling bedacht hoe het mechanisch zou kunnen, maar in Helsinki en Warschau, waar ik *Notenkraker & Muizenkoning* later ook heb ingestudeerd, hebben ze het wel altijd met touwen gedaan.”

Favorieten

Bijna even ingenieus als het decor van *Notenkraker & Muizenkoning* is de opbouw van sommige scènes in het ballet, waaronder een van Van Schayks favorieten: de veldslag in de eerste akte tussen de muizen en de tot leven gekomen speelgoed-soldaatjes. “Die scène zit ontzettend ingewikkeld in elkaar, vooral omdat er zoveel kinderen in zitten die allemaal goed moeten tellen. Het is ook wel gemeen van Tsjaikovski, want hij doet alles in maten van acht tellen en dan is er ineens een maat van negen!”

Een ander deel van het ballet waar Van Schayk altijd specifiek naar uitkijkt, zit in de tweede akte. Die speelt zich – óók weer anders dan in de meeste versies – af in een toverlantaarn die Clara en haar tot Prins geworden Notenkraker langs kleurrijke danstaferelen van over de hele wereld voert. “Ik zit altijd een beetje in spanning te wachten op de Chinese en de Griekse dans. De Chinese dans is heel snel en krijgshaftig en bij de Griekse dans vind ik de karakters leuk: de nymf, het zusje Louise, de faun en dat oude mannetje.”

Supervisie

Inmiddels is de wereldpremière van *Notenkraker & Muizenkoning* bijna achtentwintig jaar en dertien voorstellingsreeksen geleden. Om erop toe te zien dat het ballet na al die tijd nog op dezelfde manier

Kostuumontwerp van Toer van Schayk voor *Notenkraker & Muizenkoning* (1996)

wordt uitgevoerd, is Van Schayk (inmiddels 88 jaar oud) nog altijd als artistiek supervisor betrokken bij het repetitieproces. “Omdat er zoveel repetities zijn, en vaak meerdere tegelijk, kan ik niet overal bij zijn. Ik kies er een paar uit en kijk dan of de bewegingen worden uitgevoerd zoals ze bedoeld zijn. Want ook al is alles destijds goed genoteerd, door de jaren heen treden er toch veranderingen op. Als die veranderingen goed zijn, dan vind ik het prima, maar vind ik dat niet, dan grijp ik in.” Dit geldt overigens alleen voor de delen die Van Schayk zelf heeft gechoreografeerd. “Met de stukken van Wayne bemoei ik me niet.”

Dat de veertiende voorstellingsreeks van *Notenkraker & Muizenkoning* al weken voor de première is uitverkocht en dat deze winter de 350.000ste bezoeker zal worden verwelkomd, zijn slechts twee bewijzen van het onuitputtelijke succes van het ballet. En al is het stiekem niet Van Schayks favoriete ballet binnen zijn eigen repertoire – “Ik hou eigenlijk meer van de serieuzere dingen” – toch kijkt hij ook dit jaar weer uit naar de *Notenkraker*-tijd: “Het is prettig om mee te maken hoe het publiek ervan geniet en het is fijn dat je mensen een gelukkige avond kunt bezorgen.”

Rosalie Overing

Yuanyuan Zhang en Jacopo Tissi - repetitie *Notenkraker* & *Muizenkoning* (2024)

Dirigent Koen Kessels over Tsjaikovski's meesterwerk

“Je vóélt dat
hij dicht bij
zijn eigen jeugd
is gebleven”

Notenkraker & Muizenkoning is de eerste productie met Koen Kessels op de bok als de nieuwe muzikaal leider van Het Nationale Ballet en chef-dirigent van Het Balletorkest. Hoewel de Vlaming er al zo'n 180 *Notenkrakers* op heeft zitten, verwondert en betovert Tsjaikovski's muziek hem nog altijd. “Elke scène, elke orkestratie, elke overgang: het is allemaal zó subliem gedaan.”

Hij zal, zegt Kessels, een jaar of zes zijn geweest toen hij Tsjaikovski's *Notenkraker* voor het eerst hoorde. “Een vriend van mijn vader had mijn ouders ervan overtuigd dat ze mijn broers, zus en mij met klassieke muziek in aanraking moesten brengen. En aangezien ik uiteindelijk voor een carrière als klassiek musicus heb gekozen, kan ik alleen maar zeggen: die eerste ervaring moet een óngelooflijke indruk op mij hebben gemaakt. Ik zie dat nu ook bij andere kinderen van die leeftijd. Ze gaan volledig, totaal onbevooroordeeld mee in de ongelooflijke kracht van de muziek en in het zeer nostalgische, aan Tsjaikovski's eigen

jeugd gelinkte verhaal. De partituur is bijna als een *music box*. Zeer feeëriek – in de ouverture is geen donkere noot te horen – maar op andere momenten ook geweldig agressief en macaber. Ook zonder het ballet te zien, kun je het hele sprookje volgen.”

Eigen accenten

Inmiddels heeft Kessels vijf verschillende *Notenkraker*-producties op zijn naam staan. In 2008 dirigeerde hij het ballet voor het eerst bij The Royal Ballet (waar hij sinds 2015 music director is) en het Birmingham Royal Ballet (waar hij dezelfde functie van 2010 tot augustus 2024 vervulde). Later volgden ook de Nureyev-productie in Wenen, een versie in Toulouse en in 2019 (toen nog als gast-dirigent) *Notenkraker & Muizenkoning* bij Het Nationale Ballet. “Het is elke keer weer fascinerend om te kijken wat een choreograaf met de partituur heeft gedaan. Zijn er toevoegingen, worden maten herhaald of zijn er opvallende tempoveranderingen? In Wenen vonden ze wat ik in Londen had gedaan op bepaalde momenten bijvoorbeeld echt te snel. Daardoor verdiep je je dan opnieuw uitgebreid in de partituur. Wat waren Tsjaikovski's originele metronoomaanduidingen en in hoeverre wijken deze af van de ideeën van de choreograaf?”

Waarbij het gezelschap in kwestie uiteindelijk natuurlijk altijd leidend is, dus je bestudeert eerdere video-opnamen van de betreffende productie, programmateksten, partituurnotities van voorgaande dirigenten, enzovoort. Je kijkt wel waar je eigen accenten kunt leggen, maar je kunt als balletdirigent niet zomaar je eigen ding doen. De passen, scènes, choreografie: het is allemaal vastgelegd en dus is het evident dat je meegaat in die traditie.”

Perfekte constructie en architectuur

Kessels is, zegt hij, altijd al een groot Tsjajkovski-fan geweest. “Van zijn opera’s, zoals *Onegin*, *Mazeppa* en *Schoppenvrouw*, van zijn symfonieën, kamermuziek en zeker ook van zijn balletten, waarbij *Notenkraker* voor mij wel de kroon spant. Bij zijn *Zwanenmeer* en *Schone Slaapster* voel je nog dat hij aan het zoeken was, voor beide schreef hij een ongelooflijke hoeveelheid muziek waarin vanaf het begin vaak gesneden werd. Maar dat is bij *Notenkraker* niet het geval, de partituur blinkt uit door haar perfecte constructie en architectuur, met een muzikale dramaturgie als in een Mozart-opera. Tsjajkovski brak met de traditie van uit losse nummers en divertissementen bestaande balletten, componeerde de eerste akte bijna aan één stuk door, en dat heeft een partituur opgeleverd die onnavolgbaar is geweest.”

Hobbelig parcours

En dat terwijl Tsjajkovski zelf aanvankelijk weinig enthousiast was toen hij door Ivan Vsevolosjki, directeur van de Keizerlijke Theaters in Sint-Petersburg, werd gevraagd om *De Notenkraker* te schrijven. Hoewel niet duidelijk is of Vsevolosjki hem het oorspronkelijke verhaal van E.T.A. Hoffmann uit 1816 of de bewerking van Alexandre Dumas père uit 1844 had laten lezen, ontbeerde het sprookje volgens de componist emotie en diepgang. Maar volgens Kessels is het ook goed

mogelijk dat Tsjajkovski’s weezin simpelweg het gevolg was van een overvolle agenda. “Hij was, rond 1890, inmiddels een veelgevraagd componist en dirigent die voortdurend door Europa en Amerika reisde, dus ik kan mij best voorstellen dat hij iets had van: ‘Weer een balletsprookje? Laat mij alsjeblieft met rust.’ Ik denk dat zijn eigen jeugd hem uiteindelijk een ingang verschaftte tot het componeren van *De Notenkraker*. Tsjajkovski heeft een zeer hobbelig parcours afgelegd in zijn leven, zelfs al in zijn kinderjaren, dus ik vermoed dat hij beseftte: ‘Het is heel belangrijk dat ik die vroege levensfase nog eens kan doorleven’. En dat vóél je, in het verhaal en in de muziek, dat hij heel dicht op zijn eigen familielevens zit. Ik vind dat ook zo prachtig mooi verbeeld in de Amsterdamse ballet-enscenering: dat huis aan de grachten, met schaatsers op het ijs, terwijl binnen een familiefeest wordt gevierd, en waar Clara dan begint te fantaseren en de meest wonderlijke avonturen beleeft.”

Hoge herkenbaarheidsfactor

Hoewel van Marius Petipa’s oorspronkelijke choreografie uit 1892 alleen de Grand Pas de Deux is overgeleverd, groeide *De Notenkraker* dankzij het (in de meeste versies) op kerstavond gesitueerde verhaal, maar zeker ook dankzij Tsjajkovski’s geniale partituur uit tot dé evergreen van het internationale balletrepertoire. Niet voor niets duikt de muziek op in Disney’s *Fantasia*, in andere films, documentaires en reclames, en klinkt zij in de kerstperiode zelfs in warenhuizen en uit carillons en draaiorgels. Kessels: “De muziek heeft een hoge herkenbaarheidsfactor. Het is net als met Verdi’s opera’s: je hoort de melodieën één keer en je zingt ze mee. Bovendien is het muziek die je meteen in een goed gemoed brengt. Neem alleen al de meesterlijke variatie voor de Sugar Plum Fairy (bij Het Nationale Ballet de variatie van Clara in de Grand Pas de Deux – red.), uitgevoerd op de celesta die Tsjajkovski toen net in Parijs had ontdekt. Of de

Qian Liu en Young Gyu Choi - *Notenkraker & Muizenkoning* (2019)

Foto: Marc Haegeman

ongelooflijke verbeelding waarmee hij de internationale dansen uit de tweede akte naar zijn taal adapteerde. Het is muziek die je bijna direct 130 jaar terug in de tijd transporteert.”

Geen noot te veel of te weinig

Een favoriete scène wil en kán Kessels niet noemen. “Nee, dat zou hetzelfde zijn als wanneer je bij een huis een groot aantal stenen uit de muur haalt. Dan valt het huis om! Tsjajkovski’s *Notenkraker* is zó perfect van architectuur; als ik een keuze zou

maken, zou ik daarna meteen roepen: ‘Ja, nee, het moet toch dat stuk zijn, of dat stuk, of dat stuk.’ Waar ik bij andere composities weleens denk: laat dit stuk nu maar even wat sneller gaan, heb ik dat bij *Notenkraker* nooit. De muziek telt geen noot te veel of te weinig. De partituur is voor mij echt een cumulatie. Wat Tsjajkovski hierin op het einde van zijn leven heeft neergezet, is voordien en nadien maar zelden overtroffen.”

Astrid van Leeuwen

A photograph of two young ballerinas in a dance studio. They are wearing light purple leotards and dark blue skirts. The ballerina in the foreground is smiling and has her arms extended in a dance pose. The ballerina behind her is also in a similar pose. The background is a blue curtain and other dancers are visible in the distance.

“Soms ben ik
een beetje Clara,
soms een beetje
Frits”

Interview met de jonge Clara's en Fritsen

In *Notenkraker & Muizenkoning* dansen bijna vijftig jonge leerlingen van de Nationale Balletacademie (NBA) mee als schaatsertjes, kinderen op het feest, muizen en soldaten. Voor sommigen is het extra feest: zij hebben een hoofdrol in het ballet als de jonge Clara of als haar broertje Frits.

“Jullie moeten álles geven, echt een *Oscar-winning actress* zijn”, zegt docent en repetitor Dario Elia tegen de drie meisjes die, bij toerbeurt, de rol van kleine Clara zullen dansen. “Méér nog dan de ballerina, die, als de grote Clara, haar fouettés en andere technische hoogstandjes heeft om indruk te maken. Bij jullie draait alles om acteren.” En nee, Elia's woorden hebben de druk op de drie meisjes – Senna Valkering, Loes de Kleijn en Izabella Noordberger Flores – niet nóg verder opgevoerd, zo zeggen ze na afloop kalmpjes. Loes: “Dat soort aanwijzingen zijn juist goed. Daardoor kun je je nog beter inleven in het gevoel en de emoties die de rol van Clara vraagt.” Senna: “Het is fijn om correcties te krijgen, om aangespoord te worden, dat helpt je om straks beter te performen.”

Net als de meisjes beseffen ook de drie kleine Fritsen – Tom Holland, Cees Belloni en Oliver Bury van der Hazelkamp – dat *Notenkraker & Muizenkoning* veel van hun acteertalent vraagt. Want, zoals Tom zegt: “Passen instuderen doen we vier uur per dag. Acteren leren we hier op school niet, dat leer je alleen maar door aan voorstellingen mee te doen.”

Senna: “We moeten als Clara en Frits snel van emotie kunnen wisselen.” Cees: “Lachen en huilen ligt in onze rol soms heel dicht bij elkaar, maar het verschil moet wel duidelijk zijn.” Loes: “En als je blij moet zijn, moet je ook echt met je gevóél blij zijn.

Alleen maar glimlachen is niet genoeg.” Izabella: “Omdat we straks voor een grote zaal dansen, moeten we in alles extra duidelijk zijn. Dat voelt wel raar, soms lijkt wat we doen wel héél overdreven.”

‘Ik wil ook al die passen dansen’

Ze zijn alle zes twaalf jaar, zitten in NBA 3 en hebben al eerder in producties van Het Nationale Ballet opgetreden. De meisjes als maanvlinders en bloemenmeisjes in *Raymonda* en als cupido's in *Don Quichot*, bijna allemaal als geschenken-dragertjes in *The Sleeping Beauty* en Senna en de jongens in *Frida* als respectievelijk de kleine Frida en Diego Rivera. *Notenkraker & Muizenkoning* kennen de meesten alleen van de livestream (ten tijde van de coronapandemie) of de televisie. Alleen Tom heeft de Nationale Ballet-productie live gezien: “Mijn moeder was danser en het was in ons gezin traditie om naar *Notenkraker* te gaan. Meteen de eerste keer dacht ik al: o, het lijkt me zó gaaf om Frits te zijn.” Izabella zag in Mexico, waar ze geboren is, meermalen een andere versie van *De Notenkraker*, waarin naast kleine muizen en soldaatjes ook engeltjes optraden. “Mijn zus deed een paar keer mee in die productie, en ik dacht altijd: ik wil ook al die passen dansen die Clara danst.”

Oliver heeft al helemaal een speciale band met het ballet. “Ik spaarde vroeger notenkrakers. Ik heb er wel een stuk of dertig. Dus vanaf het moment dat

Loes de Kleijn en Cees Belloni - repetitie
Notenkraker & Muizenkoning (2024)

Foto: Altin Kaittita

ik erachter kwam dat er een *Notenkraker*-ballet bestaat, is het mijn grote droom om daarin te mogen spelen.”

‘Hij weegt wel tien kilo’

Ze hebben voor de zomervakantie allemaal auditie moeten doen voor hun rol. Izabella: “De meisjes in onze klas hadden allemaal de solo van Clara geleerd, waarin ze met de *Notenkraker*pop danst.” Loes: “In de repetities werken we nu met een exemplaar van papier-maché, maar bij de auditie dansten we met de echte pop, die ontzettend zwaar is. Hij weegt wel tien kilo!” Cees: “Als jongens dansten wij het stuk voor de solo, waarin we de pop – uit jaloezie en om Clara te plagen – kapotmaken.” Loes: “We hadden de auditie op maandag en kregen pas op donderdag de uitslag. Dus we waren allemaal sùperzenuwachtig.”

‘Doe effe normaal’

De drie geselecteerde jongens startten begin dit jaar al met de repetities – “Ook omdat Dario onze vaste docent is” –, de meisjes vlak na de zomervakantie. Ze zijn inmiddels dan ook al heel vertrouwd met hun personage. Loes: “Clara is duidelijk de oudere zus. Ze vindt dat Frits zich

maar misdraagt en heeft dan zoiets van: doe effe normaal!” Isabella: “Clara is een beetje chic. Ze wil heel goed overkomen en het gedrag van Frits past in haar ogen niet.” Senna: “Clara is heel perfectionistisch. Frits is het tegenovergestelde, die wil overal een grapje van maken. Ik herken mijzelf eigenlijk wel in beiden: soms ben ik een beetje Clara, soms een beetje Frits.”

Oliver en Cees herkennen, zeggen ze, niet veel van zichzelf in Frits. Oliver: “Net als Clara probeer ik vaak wel netjes te zijn, geen kattenkwaad uit te halen.” Cees: “Frits is best wel een ettertje. En héél erg aanwezig, terwijl ik vroeger juist nogal stil was.” Tom is echter, geeft hij toe, het evenbeeld van Frits. “Ik herken mezelf héél erg in hem. Ik plaag mijn zusjes ook altijd en vind altijd wel een manier om ermee weg te komen.”

Adrenaline

Ze verheugen zich alle zes énorm op de voorstellingen in Nationale Opera & Ballet. Loes: “Zodra het doek opengaat, gaat er een heel blij gevoel door je lichaam.” “Dat is adrenaline”, vullen de anderen aan. Loes: “En omdat we nu nog veel langer op het podium staan, denk ik dat dat gevoel nóg sterker zal zijn.” Cees: “Zodra je het podium oploopt, heb je niks meer in je gedachten, dan ga je helemaal op in wat je doet.” Izabella: “Het publiek betaalt een kaartje, ook om jou te zien. Hóe bijzonder is dat!” Senna: “Ik verheug me vooral op het acteren met de andere, volwassen dansers en met Tom, als mijn broertje Frits.” Oliver: “Je ziet voorafgaand aan de voorstelling dat niet alleen jij zenuwachtig bent, maar dat iedereen die aan de productie meewerkt gespannen is. Dat maakt het iets minder eng.” Tom: “Ik zal nooit stoppen met dit geweldig vinden. Als het doek opengaat en je ziet, in het halfdonker, al die hoofdjes van het publiek, dan beseft je: dit is wat ik wil en ik doe het nog ook. Wát een kick!”

Astrid van Leeuwen

V.l.n.r. Cees Belloni, Loes de Kleijn, Tom Holland, Senna Valkering, Oliver Bury van den Hazelkamp, Izabella Nordberger Flores

Foto: Altin Karitita

Tom Holland en Senna Valkering - repetitie *Notenkraker & Muizenkoning* (2024)

Foto: Altin Karitita

Giorgi Potskhishvili en Anna Tsygankova - repetitie *Notenkraker* & *Muizenkoning* (2024)

Foto: ©Susan Zadeh, courtesy Nazraeli press

Toer van Schayk

Choreografie en kostuum- en decorontwerp

Toer van Schayk (Amsterdam, 1936) kreeg zijn eerste balletlessen van Iraïl Gadeskov en werd verder opgeleid door Sonia Gaskell. Van 1955 tot 1959 was hij verbonden aan Gaskells Nederlands Ballet, maar hij onderbrak zijn dansloopbaan om zijn opleiding tot beeldhouwer aan de Koninklijke Academie voor Beeldende Kunsten in Den Haag te voltooien.

In 1965 keerde Toer van Schayk terug naar het dansvak. Hij werd geëngageerd door het – inmiddels opgerichte – Nationale Ballet, waar hij dankzij zijn expressieve en indringende vertolkingen een geliefd solist werd. Een van zijn meest geprezen rollen was die van de Jongeman in Rudi van Dantzig's ballet *Monument voor een gestorven jongen* (1965). In 1971 debuteerde Van Schayk, op aandringen van Van Dantzig, als choreograaf met *Onvoltooid verleden tijd*. In totaal maakte hij sindsdien meer dan vijftig werken, waarvan er diverse ook door buitenlandse groepen worden uitgevoerd. Tot zijn bekendste choreografieën behoren *Voor, tijdens en na het feest*, *Life* (i.s.m. Van Dantzig), *Landschap*, *7e Symfonie*, *Requiem* en *Notenkraker & Muizenkoning* (i.s.m. Wayne Eagling). In 1999 creëerde hij tevens de choreografie voor de musical *Elisabeth* van producent Joop van den Ende.

Van Schayk geniet ook grote bekendheid als beeldend kunstenaar. Zijn vrije werk omvat onder meer beeldhouwwerken en schilderijen, die op solotentoonstellingen in Amsterdam, Athene, Londen en New York te zien waren. Daarnaast is hij een van de opmerkelijkste Nederlandse decor- en kostuumontwerpers. Behalve voor zijn eigen balletten creëerde hij voor vrijwel alle balletten van Van Dantzig de decors en kostuums. Tevens maakte hij in 2003 bij het Engelse Royal Ballet de ontwerpen voor een nieuwe productie van Sir Frederick Ashtons *Cinderella*.

Hoewel Van Schayk in 2011 met pensioen ging, is hij nog volop actief. In september 2021 ging zijn meest recente choreografie, *Lucifer Studies*, in première in het Nationale Ballet-programma *TOER*. Verder studeert hij bij Het Nationale Ballet nog steeds zijn eerdere balletten in, voert hij de supervisie over zijn ontwerpen en creëerde hij in 2009 de decors en kostuums voor de nieuwe *Giselle*-productie van het gezelschap.

Tijdens de première van het programma *Hollandse Meesters* in 2016 werd Van Schayk bevorderd tot Officier in de Orde van Oranje-Nassau. In 2012 werd hij onderscheiden met zowel de Zilveren Penning van de stad Amsterdam als met de Benois de la Danse Life Time Achievement Award.

Foto: Sian Trenberth

Wayne Eagling

Choreografie

Wayne Eagling (Montreal, 1950) volgde zijn balletopleiding in Californië en aan The Royal Ballet School in Londen. In 1969 trad hij toe tot The Royal Ballet, waar hij uitgroeide tot een vooraanstaand eerste solist.

In 1991 beëindigde hij zijn dansloopbaan en volgde hij Rudi van Dantzig op als artistiek directeur van Het Nationale Ballet. Zowel bij The Royal Ballet als bij Het Nationale Ballet creëerde Eagling diverse balletten, waaronder de twee avondvullende producties die hij met Toer van Schayk maakte: *Notenkraaker & Muizenkoning* en *Toverfluit*. Ook maakte Eagling choreografieën voor onder meer het Hongkong Ballet, Balletto del Teatro alla Scala in Milaan, het concert *The Wall* (uitgevoerd bij het neerhalen van de Berlijnse Muur in 1989), de videoclip *I Want To Break Free* van popgroep Queen en voor de opening van de grote Vermeertentoonstelling in het Haagse Mauritshuis.

In 2003 trad Eagling terug als artistiek directeur van Het Nationale Ballet. Vervolgens bekleedde hij van 2005 tot 2012 dezelfde positie bij het English National Ballet, waar hij onder meer *Resolution*, *Men Y Men* en *Nutcracker* (gebaseerd op zijn productie met Toer van Schayk) creëerde.

Sinds 2012 werkt Eagling als freelance choreograaf. Zo maakte hij in 2014 een nieuwe *Sleeping Beauty* voor het New National Theatre in Japan (met kostuums van Toer van Schayk) en creëerde hij in 2015 samen met artistiek directeur Tamás Solymosi weer een nieuwe versie van *De Notenkraaker*, speciaal voor de dansers van het Nationale Ballet van Hongarije.

Pjotr Iljitsj Tsjaikovsky

Muziek

Pjotr Iljitsj Tsjaikovski (1840-1893) begon zijn carrière als ambtenaar, maar ging al snel muziek studeren aan het conservatorium van Sint-Petersburg, waar hij later docent werd.

Tsjaikovski componeerde een groot aantal meesterwerken, waaronder zijn beroemde balletten *Het Zwanenmeer*, *The Sleeping Beauty* en *De Notenkraker*, zes symfonieën, drie pianoconcerten, een vioolconcert, de ouverture *Romeo en Julia* en zijn bekendste opera, *Jevgeni Onegin*.

Zijn samenwerking met choreograaf Marius Petipa was bijzonder vruchtbaar. Dat Petipa soms tot op de maat nauwkeurig aangaf wat hij wilde hebben, leek Tsjaikovski alleen maar meer te inspireren.

Al tijdens zijn leven was Tsjaikovski een beroemd en gevierd componist. Daarnaast vierde hij grote triomfen als dirigent, niet alleen in Rusland, maar ook in Europa en de Verenigde Staten. Hij slaagde erin om invloeden uit de West-Europese klassieke muziek succesvol te verbinden met de Russische muziek.

Hans-Ake Sjöqvist

Lichtontwerp

De Zweed Hans-Ake Sjöqvist studeerde aan Yale University in de Verenigde Staten. Van 1980 tot 1986 was hij vaste lichtontwerper en directeur van de belichtingsdienst van de Koninklijke Opera in Stockholm, waar hij het lichtontwerp verzorgde voor meer dan dertig opera- en dansproducties. In 1986 zette hij zijn eigen bedrijf Candela Design op, dat zich toelegt op belichtingsontwerp en -advies.

Tot de ongeveer 150 lichtontwerpen die Sjöqvist creëerde voor producties in theaters door heel Europa, behoren die van *Manon* van Sir Kenneth MacMillan, *The Sleeping Beauty* (Parijs) en *Manfred* van Rudolf Nureyev (Zürich), *Die Walküre* voor het Grand Théâtre de Genève, *Measure for Measure* en *As You Like It* voor het Nationale Theater in Oslo en *I vespri siciliani* voor de Koninklijke Opera van Denemarken.

Naast het lichtontwerp voor *Notenkraker & Muizenkoning* verzorgde Sjöqvist twee keer eerder het lichtontwerp voor een productie van Het Nationale Ballet: voor *Assepoester* in 1987 en voor Rachel Beaujeans bewerking van *Paquita* in 2012.

Foto: Filip van Roe

Koen Kessels

Muzikale leiding

De Vlaamse dirigent Koen Kessels (1961) is sinds het begin van seizoen 2024-2025 muzikaal leider en chef-dirigent van Het Nationale Ballet en Het Balletorkest. Daarnaast is hij sinds 2015 muzikaal leider van The Royal Ballet. Kessels werkte sinds 2008 als gastdirigent bij Het Nationale Ballet en Het Balletorkest en dirigeerde recent de Nationale Ballet-producties *The Sleeping Beauty* en *Dawson*, beide in 2022. Ook was hij van 2010 tot 2024 was Kessels muzikaal leider van het Birmingham Royal Ballet.

Kessels is verder regelmatig gastdirigent bij Teatro alla Scala (Milaan), het Bayerisches Staatsballett en l'Opéra national de Paris en dirigeert voor gezelschappen als New York City Ballet, Kungliga Operan (Stockholm), De Munt (Brussel), Opera Ballet Vlaanderen, Théâtre du Capitole (Toulouse), Wiener Staatsballett, Teatro dell'Opera di Roma, Teatro Real Madrid en het New National Theatre, Tokyo. Zijn balletrepertoire omvat onder meer de avondvullende balletten *Coppelia*, *Cinderella*, *Giselle*, *Het Zwanenmeer*, *The Sleeping Beauty*, *Romeo en Julia* en George Balanchines *Firebird* en *Jewels*. Daarnaast dirigeerde hij een groot aantal operawerken.

Kessels is ereprofessor aan de muziekfaculteit van de Universiteit van Birmingham, artistiek directeur van Inspiratum (België) en voorzitter van de artistieke staf Muziek Klassiek van het Koninklijk Conservatorium Antwerpen. Als artistiek leider van het Belgische HERMESensemble werkte hij samen met een groot aantal toonaangevende componisten.

Elisabeth Tonev, Conor Walmsley en Tycho Hupperets- repetitie *Notenkraker & Muizenkoning* (2024)

Salome Leverashvili en Giorgi Potskishvili
Repetitie *Notenkraker & Muizenkoning* (2024)

Solisten

Maia Makhateli (eerste solist) - Clara Staalboom

Maia Makhateli (Tbilisi, Georgië) studeerde aan de Vakhtang Chabukiani Staatsballetschool in Tbilisi en aan de privéballetschool van German en Valentina Zamuel in Colorado Springs. Daarna danste ze bij het Colorado Ballet en Birmingham Royal Ballet. In 2007 werd ze als grand sujet aangenomen bij Het Nationale Ballet, waar ze in 2009 werd bevorderd tot tweede solist en in 2010 tot eerste solist. Maia is een veelgevraagd gastsolist en won diverse prijzen, waaronder de Dancer of the Year Award van *Dance Europe* (2020).

Anna Tsygankova (eerste solist) - Clara Staalboom

Anna Tsygankova (Novosibirsk, Rusland) studeerde aan de balletacademie in Novosibirsk. Voordat ze in 2007 naar Nederland kwam, danste ze zes jaar bij het Bolsjoj Ballet in Moskou, waarna ze haar carrière vervolgde bij het Nationale Ballet van Hongarije. Tegenwoordig is Anna een internationaal veelgevraagde gastsolist. Ook won ze een groot aantal prijzen. Zo riep *Dance Europe* haar in 2017 uit tot Dancer of the Year en won ze in 2016 de Zwaan voor 'Meest indrukwekkende dansprestatie' voor *Mata Hari* en de Miss Expressivity Award van het Dance Open Ballet Festival in Sint-Petersburg.

Qian Liu (eerste solist) - Clara Staalboom

Qian Liu (Henan, China) studeerde aan de Liaoning Ballet School in Shenyang. Van 2006 tot 2012 danste ze bij het Liaoning Ballet en in 2012 startte ze haar carrière bij Het Nationale Ballet als lid van het corps de ballet. Al snel volgden diverse promoties en in 2016 werd ze benoemd tot eerste solist. Qian won eerste prijzen bij belangrijke balletcompetities in China, Japan en Zuid-Korea. Het Britse tijdschrift *Dance Europe* nomineerde haar in 2020 voor de Dancer of the Year Award.

Anna Oi (eerste solist) - Clara Staalboom

Anna Oi (Krasnojarsk, Rusland) is sinds 2015 eerste solist bij Het Nationale Ballet. Op haar tiende begon ze haar balletopleiding in Krasnojarsk en in 2003 trad ze toe tot het Staatsballet van Siberië. Sindsdien danste ze bij Russische gezelschappen als de Staatsopera van Tatarstan, het Michailovski Theater en het Stanislavski en Nemirovitsj-Dantsjenko Academisch Muziektheater, en groeide ze uit tot een veelgevraagd gastsolist. In 2018 ontving Anna de Dancer of the Year Award van *Dance Europe* en de Miss Virtuosity Award van het Dance Open Ballet Festival in Sint-Petersburg.

Olga Smirnova (eerste solist)

Olga Smirnova (Sint-Petersburg, Rusland) studeerde aan de Vaganova Ballet-academie in Sint-Petersburg. In 2011 werd ze als tweede solist aangenomen bij het Bolsjoj Ballet in Moskou, waar ze in 2016 promoveerde tot prima ballerina. Ze trad veelvuldig op als gastsolist en won belangrijke dansprijzen, waaronder de 'Danser van het jaar'-onderscheiding van de Premio Positano Léonide Massine en de Prix Benois de la Danse voor 'Beste vrouwelijke danser'. In 2022 trad Olga als eerste solist toe tot Het Nationale Ballet en riep *Dance Europe* haar uit tot Dancer of the Year.

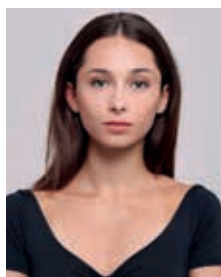
Jessica Xuan (eerste solist)

Jessica Xuan (Beijing, China) verhuisde op vijfjarige leeftijd naar Canada en studeerde aan Canada's National Ballet School en aan de Nationale Balletacademie in Amsterdam. In 2013 behoorde ze tot de eerste lichting dansers van de Junior Company van Het Nationale Ballet. Een jaar later trad ze, in de rang van élève, toe tot Het Nationale Ballet en in de jaren daarna volgden diverse promoties. Direct na haar debuut in de titelrol van *Giselle*, in 2020, werd ze benoemd tot eerste solist. In 2018 won Jessica goud tijdens de Internationale Balletcompetitie in Varna, Bulgarije.

Yuanyuan Zhang (tweede solist) - Clara Staalboom

Yuanyuan Zhang (Shanghai, China) studeerde vanaf haar zestiende aan de Shanghai Theatre Academy. In 2014 werd ze aangenomen bij de Junior Company van Het Nationale Ballet. Al een jaar later trad ze als élève toe tot Het Nationale Ballet, waar ze vervolgens jaarlijks werd bevorderd: tot lid van het corps de ballet (2016), coryphée (2017), grand sujet (2018) en in 2019 tot tweede solist. In 2014 won Yuanyuan goud tijdens de Cape Town International Ballet Competition en de eerste prijs tijdens de Star of East China-competitie.

Elisabeth Tonev (tweede solist) - Clara Staalboom

Elisabeth Tonev (Berlijn, Duitsland) studeerde aan de Staatliche Ballettschule in Berlijn. In 2019 werd ze aangenomen bij de Junior Company van Het Nationale Ballet en een jaar later stroomde ze als élève door naar het hoofdgezelschap. In haar eerste jaar danste ze al de hoofdrol in Hans van Manens videoballet *Live*. Vervolgens werd ze jaarlijks bevorderd, waarbij ze de rang van corps de ballet oversloeg, en in 2023 volgde haar benoeming tot tweede solist. In 2021 werd Elisabeth door *Dance Europe* uitgeroepen tot een 'New name to watch'.

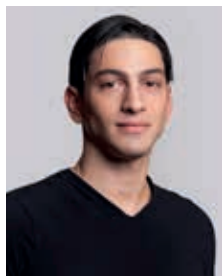
Salome Leverashvili (tweede solist) - Clara Staalboom

Salome Leverashvili (Tbilisi, Georgië) studeerde aan de Staatsballetschool in Tbilisi. In 2016 werd ze op voorspraak van eerste solist Maia Makhateli aangenomen bij de Junior Company van Het Nationale Ballet en een jaar later trad ze als élève toe tot Het Nationale Ballet. In de jaren daarna volgde elk jaar een promotie naar een volgende rang en in 2021 werd ze, op 23-jarige leeftijd, bevorderd tot tweede solist. Salome won diverse prijzen, waaronder een gouden medaille tijdens de Rigars-Pavasaris-competitie (2016) en de Alexandra Radius Prijs (2022).

Young Gyu Choi (eerste solist) - Prins

Young Gyu Choi (Suncheon, Zuid-Korea) kwam in 2011 als lid van het corps de ballet in dienst van Het Nationale Ballet. In 2013 werd hij eerst benoemd tot coryphée en later datzelfde jaar tot tweede solist. In 2016 volgde zijn promotie tot eerste solist. Young studeerde aan het National Institute for the Gifted in Arts en de Sun Hwa Arts School in Korea en de Tanz Akademie in Zürich. Hij treedt internationaal op als gastsolist en won een groot aantal prijzen, waaronder de Zwaan voor 'Meest indrukwekkende dansprestatie' voor zijn rol in Toer van Schayks *7e Symfonie* (2022).

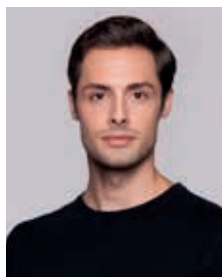
Giorgi Potskhishvili (eerste solist) - Prins / Notenkraker

Giorgi Potskhishvili (Tbilisi, Georgie) studeerde aan de Vakhtang Chabukiani Staatsballetschool in Tbilisi en aan de Nationale Balletacademie, en werd in 2020 aangenomen bij de Junior Company van Het Nationale Ballet. Al na een jaar trad hij als élève toe tot Het Nationale Ballet. Hij doorliep er razendsnel alle rangen, waarbij hij het corps de ballet oversloeg, en werd in 2023 gepromoveerd tot eerste solist. In datzelfde jaar ontving Giorgi tevens de Alexandra Radius Prijs, de Zwaan voor 'Meest indrukwekkende dansprestatie' en werd hij genomineerd voor de Dancer of the Year Award.

Semyon Velichko (eerste solist) - Prins

Semyon Velichko (Novosibirsk, Rusland) studeerde aan het Staats Choreografisch College in zijn geboortestad. Aansluitend danste hij bij het Novosibirsk Academisch Opera en Ballet Theater en vanaf 2011 bij het Stanislavski en Nemirovitsj-Dantsjenko Academisch Muziektheater in Moskou. In 2015 trad hij als tweede solist toe tot Het Nationale Ballet, waar hij in 2020 werd bevorderd tot eerste solist, na zijn debuut als Graaf Albrecht in *Giselle*. Semyon heeft inmiddels een groot aantal hoofdrollen op zijn naam staan en trad als gastsolist op tijdens diverse internationale balletgala's.

Jacopo Tissi (eerste solist) - Prins

Jacopo Tissi (Landriano, Italië) studeerde in 2014 cum laude af aan de Accademia del Teatro alla Scala in Milaan, waarna hij werd aangenomen bij het Wiener Staatsballett. Het jaar daarop maakte hij de overstap naar het Balletto del Teatro alla Scala, waar hij al na enkele maanden debuteerde als de prins in *The Sleeping Beauty*. In 2017 werd hij aangenomen bij het Bolsjoj Ballet, waar hij kort daarna tot 'first soloist' werd bevorderd. Jacopo won diverse belangrijke prijzen en is sinds oktober 2023 als eerste solist verbonden aan Het Nationale Ballet.

Constantine Allen (eerste solist) - Prins

Constantine Allen (Indianapolis, Verenigde Staten) groeide op in Honolulu, Hawaï, en begon hier zijn balletopleiding. In 2007 won hij tijdens de Youth American Grand Prix een bronzen medaille en een beurs voor de Kirov Ballet Academy in Washington. In 2010 vervolgde hij zijn studie aan de John Cranko Schule in Stuttgart, waarna hij toetrad tot het corps de ballet van het Stuttgarter Ballett. Zes maanden later al werd hij er tweede solist en in 2013 eerste solist. Vanaf 2017 danste hij als freelancer bij diverse gezelschappen. Sinds 2018 is hij eerste solist bij Het Nationale Ballet.

Timothy van Poucke (eerste solist) - Prins / Notenkraker

Timothy van Poucke (Woerden, Nederland) studeerde aan de Nationale Ballet-academie. Hij werd in 2016 aangenomen bij de Junior Company van Het Nationale Ballet en trad al na een jaar als élève toe tot Het Nationale Ballet. In de jaren daarop is hij steeds gepromoveerd naar een volgende rang, met in 2023, na zijn vertolking van Abd al-Rahman in *Raymonda*, zijn promotie tot eerste solist. Timothy is winnaar van de Aanmoedigingsprijs en de Speciale Prijs van Dansersfonds '79 (2017 en 2024) en de Alexandra Radius Prijs (2018). In 2021 nomineerde *Dance Europe* hem voor Dancer of the Year.

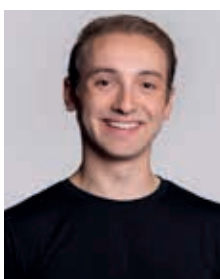
Jan Spunda (tweede solist) - Prins

Jan Spunda (Ostrava, Tsjechië) studeerde aan het Janáček Conservatory in Ostrava en de English National Ballet School en trad in 2017 toe tot het Bayerisches Staatsballett. In 2019 maakte hij de overstap naar het corps de ballet van Het Nationale Ballet, waar hij in 2021 werd gepromoveerd tot coryphée, in 2022 tot grand sujet en in 2024 tot tweede solist. Jan behaalde de derde plaats bij de Tallinn International Ballet Competition in 2014 en tijdens de finale van de Youth America Grand Prix in 2017, waar hem ook de Outstanding Artistry Award van *Dance Europe* werd toegekend.

Edo Wijnen (tweede solist) - Notenkraker

Edo Wijnen (Deurne, België) studeerde aan de Koninklijke Balletschool in Antwerpen en kwam in 2010 als aspirant in dienst van Het Nationale Ballet. Hij werd al snel gepromoveerd tot lid van het corps de ballet en vervolgens tot coryphée, grand sujet en, in 2015, tot tweede solist. Edo won twee prijzen tijdens de Prix de Lausanne (2009) en een gouden medaille tijdens de Youth America Grand Prix (2010). In 2017 werd hij genomineerd voor de Zwaan voor 'Meest indrukwekkende dansprestatie' voor zijn rol in David Dawsons *Citizen Nowhere* en in 2019 won hij de Alexandra Radius Prijs.

Joseph Massarelli (tweede solist) - Notenkraker

Joseph Massarelli (Illinois, Verenigde Staten) studeerde in 2014 af aan The Chicago Academy for the Arts. Na zijn kwalificatie voor de finale van de Youth America Grand Prix studeerde hij als gaststudent aan de Nationale Balletacademie in Amsterdam. In 2015 trad hij toe tot de Junior Company van Het Nationale Ballet en een jaar later tot het hoofdgezelschap, waar hij in 2017 werd gepromoveerd tot coryphée en in 2019 tot grand sujet. In 2022 werd Joseph, na de première van *Dawson* – waarin hij onder meer de wereldpremière van David Dawsons *Legacy Variations* danste – gepromoveerd tot tweede solist.

Conor Walmsley (grand sujet) - Notenkraker

Conor Walmsley (East Yorkshire, Engeland) studeerde vanaf zijn veertiende aan de LWHS School of Dance in Hull, Engeland. Twee jaar later maakte hij de overstap naar de English National Ballet School en het jaar daarop trad hij toe tot de Nationale Balletacademie in Amsterdam. In 2017 werd hij aangenomen bij de Junior Company van Het Nationale Ballet. Twee jaar later stroomde hij, als élève, door naar het hoofdgezelschap, waarna hij in 2020 toetrad tot het corps de ballet. In 2022 werd Conor bevorderd tot coryphée en met ingang van seizoen 2024-2025 tot grand sujet.

Daniel Robert Silva (grand sujet) - Notenkraker

Daniel Silva (Uberlândia, Brazilië) studeerde aan Canada's National Ballet School en ontving daar in 2015 de Peter Dwyer Scholarship Award, een beurs die wordt toegekend aan de meest veelbelovende studenten. Datzelfde jaar werd hij toegelaten tot de Junior Company van Het Nationale Ballet. Al een jaar later stroomde hij als élève door naar het hoofdgezelschap, waar hij in 2017 werd benoemd tot lid van het corps de ballet. In 2018 werd hij bevorderd tot coryphée en in 2021 tot grand sujet.

Tweede solisten

Naira Agvanean

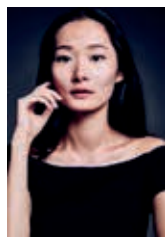
Maria Chugai

Floor Eimers

Salome
Leverashvili

Jingjing Mao

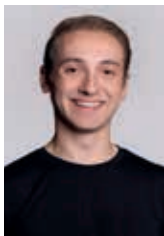
Elisabeth Tonev

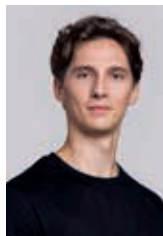
Nina Tonoli

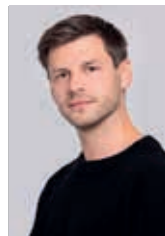
Yuanyuan
Zhang

Joseph
Massarelli

Jan Spunda

Edo Wijnen

Sho Yamada

Grand sujets

Luiza Bertho
Kira Hilli
Erica Horwood
Chloë Réveillon
Connie Vowles
Daniel Montero Real
Daniel Robert Silva
Conor Walmsley

Coryphées

Katherine Bamford
Nancy Burer
Khayla Fitzpatrick
Arianna Maldini
Emma Mardegan
Alexandria Marx
Leo Hepler
Fabio Rinieri
Rafael Valdez
Koyo Yamamoto

Corps de ballet

Isadora Bless
Mila Nicolussi Caviglia
Anastasia Cheplyansky
Victoria Glazunova
Liza Gorbachova
Nicola Jones
Beatriz Kuperus
Sebia Plantefève-
Castrayck
Skya Powney
Laura Rosillo
Yvonne Slingerland
Antonina Tchirpanlieva
Louisella Vogt
Lore Zonderman
Luca Abdel-Nour
Diego Altamirano
Sander Baaij
Bela Erlandson
Manu Kumar
Robin Park
Guillermo Torrijos
Tristan Simpson
Sven de Wilde

Élèves

Poppi Eccleston
Polina Loshchylina
Ana Luísa Negrão
Sangwon Park
Hà Nhi Trân
Bo-Ann Zehl
Patrik Benák
Vincent Fell
Soshi Suzuki
Francesco Venturi

Junior Company

Tweedejaars

Ella Kolpakov
Frédérique Meewis
Aafke Wolles
Alexander Álvarez
Silvestre
Vincent Vivet

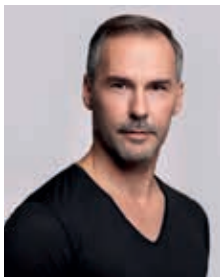
Eerstejaars

Eva Bakker
Sophia Bielik
Gabrielle Brett
Annabelle Eubanks
Léa Sauvignon
Amber Skaggs
Joseph Birtles Clarke
Javier Becerra Cubero
Jenson Blight
John Murch
Darius-Oriol Tamosi

Scan voor de
biografieën van
alle dansers

Karakterartiesten

Jozef Varga - Drosselmeijer

Jozef Varga (Slowaakse Republiek) danste bij het Tsjechisch Ballet in Praag en het Zürcher Ballett voor hij in 2007 als eerste solist toetrad tot Het Nationale Ballet. Hij danste alle belangrijke rollen in het klassieke repertoire en was een veelgevraagd gastsolist. Hij won prijzen op diverse buitenlandse balletcompetities en ontving in 2010 de Alexandra RADIUS Prijs. Daarnaast vermeldde het tijdschrift *Dance Europe* Jozef in 2012 in zijn top honderd van de beste dansers ter wereld en in 2020 in de categorie 'Outstanding performance by a male dancer'. Sinds zijn afscheid van het danspodium in 2022 is Jozef als balletmeester verbonden aan Het Nationale Ballet.

Nicolas Rapaic - Drosselmeijer

Fransman Nicolas Rapaic volgde zijn balletopleiding aan l'École de Danse de l'Opéra national de Paris en l'École du Conservatoire de Musique et de Danse. Aansluitend danste hij bij het Jeune Ballet de France en Les Ballets de Monte Carlo. Van 1992 tot 2008 was hij verbonden aan Het Nationale Ballet, waar hij in 2000 werd bevorderd tot tweede solist. Sinds 2008 is Nicolas freelance balletdocent en werkte hij voor onder meer Codarts, Amsterdam Dance Centre en jeugd-dansgezelschap De Stille. Daarnaast vertolkt hij regelmatig karakterrollen bij Het Nationale Ballet.

Tycho Hupperets - Drosselmeijer

Tycho Hupperets studeerde aan de Ballett-Akademie der Hochschule für Musik und Theater en de Heinz Bosl Stiftung in München en aan de Vakopleiding Dans in Maastricht. Hij was van 2007 tot en met 2011 als danser verbonden aan Het Nationale Ballet en werkte hierna met onder meer ICK Dans Amsterdam en choreograaf Nacera Belaza. Vervolgens onderzocht hij zijn passie voor dans vanuit nieuwe perspectieven tijdens een studie aan de Gerrit Rietveld Academie in Amsterdam. In 2022 studeerde hij hier af.

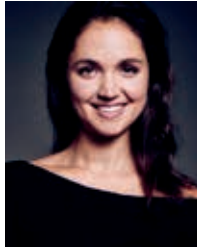
Casey Herd - Drosselmeijer

Casey Herd (Salt Lake City, Verenigde Staten) danste bij American Ballet Theatre en Pacific Northwest Ballet in Seattle, en was vervolgens van 2008 tot 2016 als eerste solist verbonden aan Het Nationale Ballet. Daarnaast werkte hij als gastsolist met toonaangevende balletgezelschappen. Na zijn afscheid van het danspodium in 2016 begon Herd een nieuwe carrière als internationaal gastdocent en jury tijdens competities. Ook richtte hij, samen met Nationale Ballet-danser Laura Rosillo, Ballet Rising op, een non-profitorganisatie die zich inzet voor het toegankelijker maken van ballet op onverwachte plekken over de hele wereld.

Mevrouw Staalboom

Jane Lord

Nadine Drouin

Rachel Beaujean

Mijnheer Staalboom

Anatole Babenko

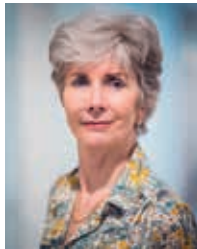

Alan Land

Grootmoeder Staalboom

Jeanette Vondersaar

Amanda Beck

Grootvader Staalboom

Raimondo Fornoni

Alan Land

Junior

Company

De Junior Company van Het Nationale Ballet slaat een brug tussen opleiding en beroepspraktijk en biedt jong danstalent een uitgelezen kans om zich voor te bereiden op een professionele carrière.

**Trotse hoofdsponsor van
de Junior Company van Het Nationale Ballet**

Het Nationale Ballet

Foto: Jan Willem Kaldenbach

Ted Brandsen

Het Nationale Ballet behoort tot de top 10 van meest toonaangevende balletgezelschappen in de wereld en is met 75 dansers – plus 15 dansers van de Junior Company – het grootste dansgezelschap van Nederland.

Het Nationale Ballet werd achtereenvolgens geleid door Sonia Gaskell (1961-1969), Rudi van Dantzig en Robert Kaesen (1969-1971), Rudi van Dantzig (1971-1991) en Wayne Eagling (1991-2003). Sinds 2003 is Ted Brandsen artistiek directeur.

Jaarlijks brengt het gezelschap zo'n 130 voorstellingen in binnen- en buitenland. Het merendeel van deze voorstellingen wordt begeleid door Het Balletorkest. Het Nationale Ballet beschikt over een rijk en divers repertoire. Nieuwe producties van beroemde klassieke balletten worden gepresenteerd naast hoogtepunten uit het twintigste- en eenentwintigste-eeuwse internationale repertoire, alsook werken die speciaal voor het gezelschap zijn gemaakt door topchoreografen als Hans van Manen, Rudi van Dantzig, Toer van Schayk, David Dawson, William Forsythe, Krzysztof Pastor, Alexei Ratmansky en Christopher Wheeldon.

Ted Brandsen (Kortenhoef, 1959) was van 1981 tot 1991 als danser verbonden aan Het Nationale Ballet. Hierna richtte hij zich op choreografen en creëerde hij werk voor diverse internationale dansgezelschappen en festivals. Als artistiek directeur van het West Australian Ballet maakte hij onder meer *Carmen* (2000, Australian Dance Award) en *Pulcinella* (2001).

In 2002 keerde Brandsen terug naar Het Nationale Ballet, in eerste instantie als adjunct-artistiek directeur, waarna in 2003 de benoeming tot artistiek directeur volgde. Sindsdien creëerde Brandsen onder meer *Body* (2004), *Stealing Time* (2006), *Rai* (2011), *Replay* (2014), *Classical Symphony* (2020) en *The Chairman Dances* (2023), alsook de avondvullende producties *Coppelia* (2008) en *Mata Hari* (2016).

Werk van Brandsen staat op het repertoire van veel buitenlandse gezelschappen. Ook is Brandsen een veelgevraagd jurylid bij toonaangevende danscompetities.

In oktober 2019 ontving Brandsen uit handen van burgemeester Halsema de Amsterdamprijs voor de Kunst in de categorie Bewezen Kwaliteit en in juni 2022 werd hij benoemd tot Ridder in de Orde van de Nederlandse Leeuw.

Het Balletorkest

Eerste viool

Hebe Mensinga,
concertmeester
Kotaro Ishikawa
Suzanne Huynen
Robert Cekov
Jan Eelco Prins
Tinta Schmidt von
Altenstadt
Majda Varga-Beijer
Thirza van Driel
Rebecca Gardiner
Dmitri Ivanov
Anita Jongerman
Inge Jongerman
Marina Meerson
Francesco Vulcano

Tweede viool

Arnieke Ehrlich
Radka Dijkstra-
Dohnalová
Willy Ebbens
Christiane Belt
Michiel Commandeur
Casper Donker
Dick de Graaff
Leonie Kleiss
Eva Lohse
Lena ter Schegget
Inger van Vliet
Myrte van Westerop

Altviool

Naomi Peters
Arwen Salama-
van der Burg
Maria Ferschtman
Joël Waterman
Örzse Adam
Eduard Ataev

Bas Egberts
Wouter Huizinga
Javier Rodas
Ingerid Waleson

Cello

Artur Trajko
Lies Schrier
Evelien Prakke
Willemiek Tavenier
Emma Besselaar
Csaba Erdös
Diederik Smulders
Renée Timmer

Contrabas

Jean-Paul Everts
Lucía Mateo Calvo
Annelies Hemmes
Jelte van Andel
Teun Godschalk
Jurjen de Roest

Fluit

Sarah Ouakrat
Marie-Cécile de Wit
Karin Leutscher

Hobo

Juan Esteban
Mendoza Bisogni
Loli Martinez
Alexander van
Eerdewijk

Klarinet

Ina Hesse
Abraham Gomez
Chapa
Joris Wiener

Fagot

Janet Morgan
Maud van Daal

Hoorn

Ward Assmann
Pablo Bajo Collados
Hendrik Marinus
Christiaan Beumer
Elisabeth Oltra
Sangenaro

Trompet

Gertjan Loot
Erik Torrenga

Trombone

Wilco Kamminga
Dominique Capello
Marijn Migchielsen

Tuba

Ries Schellekens

Pauken

Peter de Vries

Slagwerk

Richard Jansen
René Oussoren
Marcel Wheatley

Harp

Jet Sprenkels
Marleen de Bakker

Celesta

Daan Kortekaas

Algemeen directeur

Hein Glaubitz

Chef-dirigent

Koen Kessels

Coördinator muziek

Aiske Fonda

Hoofd bedrijfsvoering en planning

Inken Wemheuer

HR-manager

Marja Harteman

Officemanager

Esther Kann

Muziekbibliothecaris

Nienke de Boer

Assistent

muziekbibliothecaris

Ruben Sanderse

Orkestmanager

David Eijlander

Orkestbodes / assistent-orkest- managers

Diederik Meijnckens

Jack van Heugten

Administrateur

Jean Paul du Marchie

Raad van toezicht

Marianne Heeremans,
voorzitter

Kirsten Botman

Miriam van Dongen

Sander Bersee

Rutger van Boxtel

Michel van Honk

hetballetorkest.nl

Foto: Jussi Puikkonen

Het Balletorkest is hét orkest voor de dans in Nederland. Onder leiding van inspirerende dirigenten zoeken de musici iedere voorstelling naar synergie tussen muziek en dans, en creëren zo een betoverende ervaring voor het publiek. Van klassieke balletten tot moderne meesterwerken en van muziekeducatie tot talentontwikkeling – Het Balletorkest beweegt de dans.

Sinds de oprichting in 1965 is het orkest de trotse muzikale partner van Het Nationale Ballet en Nederlands Dans Theater. Een belangrijke missie is het investeren in de jongste generatie dansers en musici. Zo organiseert het orkest in samenwerking met Het Nationale Ballet ‘open calls’ voor jonge componisten en werkt het orkest al enige jaren samen met de Nationale Balletacademie.

Daarnaast ontwikkelt Het Balletorkest regelmatig innovatieve – en prijswinnende – voorstellingen voor families en schoolklassen. *Creatures*, in samenwerking met ISH Dance Collective, werd bekroond met de internationale Young Audiences Music Award en *Hans & Grietje* won diverse Musical Awards. In producties als deze spelen de musici veelal uit het hoofd, zonder dirigent en in kostuums, wat leidt tot een grote zeggingskracht van het symfonieorkest.

Joël Waterman, altviolist

Foto: Jussi Puikkonen

“*De Notenkraker* is altijd leuk om te spelen. Het is een heel beweeglijk stuk. Ik heb het nu zo’n honderd keer gespeeld en het verveelt nooit. Er zijn zoveel verschillende karakters en nummers! Het ene moment pakt de altviool de solistenrol en het andere moment kleuren we mee met de andere instrumenten. Mijn lievelingsstuk is *Scène Dansante* (no. 4) (in het ballet de scène waarin Sint en Piet hun entree maken - red.) waarin de altviolen de inzet verzorgen in een zwaar tempo. Het is een moment waarop wij even in de spotlight staan. Wat ook heerlijk is aan dit ballet: je ziet jonge kinderen echt twee uur lang met open mond kijken. Dat hield ik zelf niet vol op die leeftijd.”

Nieuw Amsterdams Kinderkoor

Zomer Aardewerk
Nil Atasoy
Jolie Bakker
Pheline Bennebroek
Dimitri Bos
Bram de Bree
Josephine de Bree
Kate van den Broek
Mette van den Broek
Florén Brozius
Paula Cabrera Pons
Fientje Chajes
Alice Chatron Bennett
Mira Carmichael
Zina Chawkat
Sophie Collé
Noor Denekamp
Leopold Enzler
Louise Faber
Dide Ferwerda
Alba Gimeno Giannangeli
Sophia Habashi
Catharina Halsema
Vera Hardeveld Kleuver
William Hay
Sophia Hegde
Wende van 't Hek
Lore Hilbrands
Olivia Hogewind
Lieneke Homan
Mara Jacobs
Danthe Jongsma
Lotus Jongesma
Josefa Kaiser
Amelie Kanter
Anna Kemper
Katja Kemper
Vera ter Keurs
Mia Kindt
Barbara Klee

Juul Klein
Linde Klein
Alice Klingelhöfer
Nicolette Knoll
Lena Koedam
Elodie Koene
Laura Kolk
Livia Kolk
Alide Koop
Ramona Koops
Valerie Lagerberg
Charlie Leemans
Jaro ter Linden
Heidi Lobbes
Else Lowe-Price
Nicole Lyubochkina
Bellefleur Malkin
Anais Matias Khmelinskaia
Adiam Misgna
Eliana Moreno
Sanne Mostert
Uma Mouthaan
Ela Mutlu
Nora van den Nieuwenhof
Lidewij Nieuwenhuizen
Lois Nollet
Adriano Oikonomou
Liz Patey
Sasha Pattberg
Eva Pavlova
Yves Peters
Lilla Petten
Pina Pfannebecker
Natasja Provily
Natalya Reijs
Liva Ririassa
Alma Roelofsen
Phoebe Rottschäfer
Miriam Santry
Looren Schenau

Rhinja Simons
Maria Smaranda Atanasoae
Alexandra Somanje
Jan Stahievitch
Ines Tabaud Casan
Alma Talgam
Eva Thijs
Iris Thijs
Mira von Tilzer
Rosa van Trig
Stella van Trig
Ronja Twaalfhoven
Kanak Vanam
Anya Vanekhina
Leah van der Vloet
Mauka Voorberg
Eden Vos
Roman de Vries
Rosa de Waal
Jette Wegener
Maxi Wessel
Wanda Wiedijk
Hazel Wieringa
Zélie Wyers
Fee Zonneveld
Nasya Zwaaf
Janne van Zwet

Foto: Carla Kunst

Nieuw Amsterdams Kinderkoor - *Hänsel und Gretel* (2023)

Het Nieuw Amsterdams Kinderkoor, onderdeel van Nieuw Vocaal Amsterdam (NVA), werd in 2005 opgericht door Caro Kindt voor alle kinderen en jongeren die graag zingen. De 420 leerlingen van NVA zingen in één van de zes leslocaties verspreid over alle stadsdelen van Amsterdam. Ook geeft NVA, in samenwerking met Leerorkest Amsterdam, jaarlijks les aan 1500 kinderen op scholen door heel Amsterdam.

Op het lesprogramma van NVA staan zangtechniek, acteren, solfège en podiumpresentatie. Talentvolle zangers worden uitgenodigd voor de selectiekoren. Deze koren staan onder leiding van Anaïs de la Morandais en Pia Pleijsier. In 2024 won het Nieuw Amsterdams Kinderkoor een Eerste Prijs Summa cum Laude op het Europees Muziekfestival voor de Jeugd in België en wonnen het Nieuw Amsterdams Jeugdkoor en het Nieuw Amsterdams Jeugd Kamerkoor beide een Gouden Diploma tijdens het International Cantemus Choral Festival in Hongarije.

Nieuw Vocaal Amsterdam is het vaste kinderkoor van Nationale Opera & Ballet en zingt sinds 2016 in alle producties waar een kinderkoor te horen is. NO&B en NVA verzorgen samen operaklassen waarin NVA zangers worden opgeleid voor het opera-vak. Andere vaste partners van NVA zijn Cappella Amsterdam en het Rotterdams Philharmonisch Orkest.

Voor *Notenkraker & Muizenkoning* staat het Nieuw Amsterdams Kinderkoor onder leiding van Pia Pleijsier en Sanne Nieuwenhuijsen.

Ook zingen?

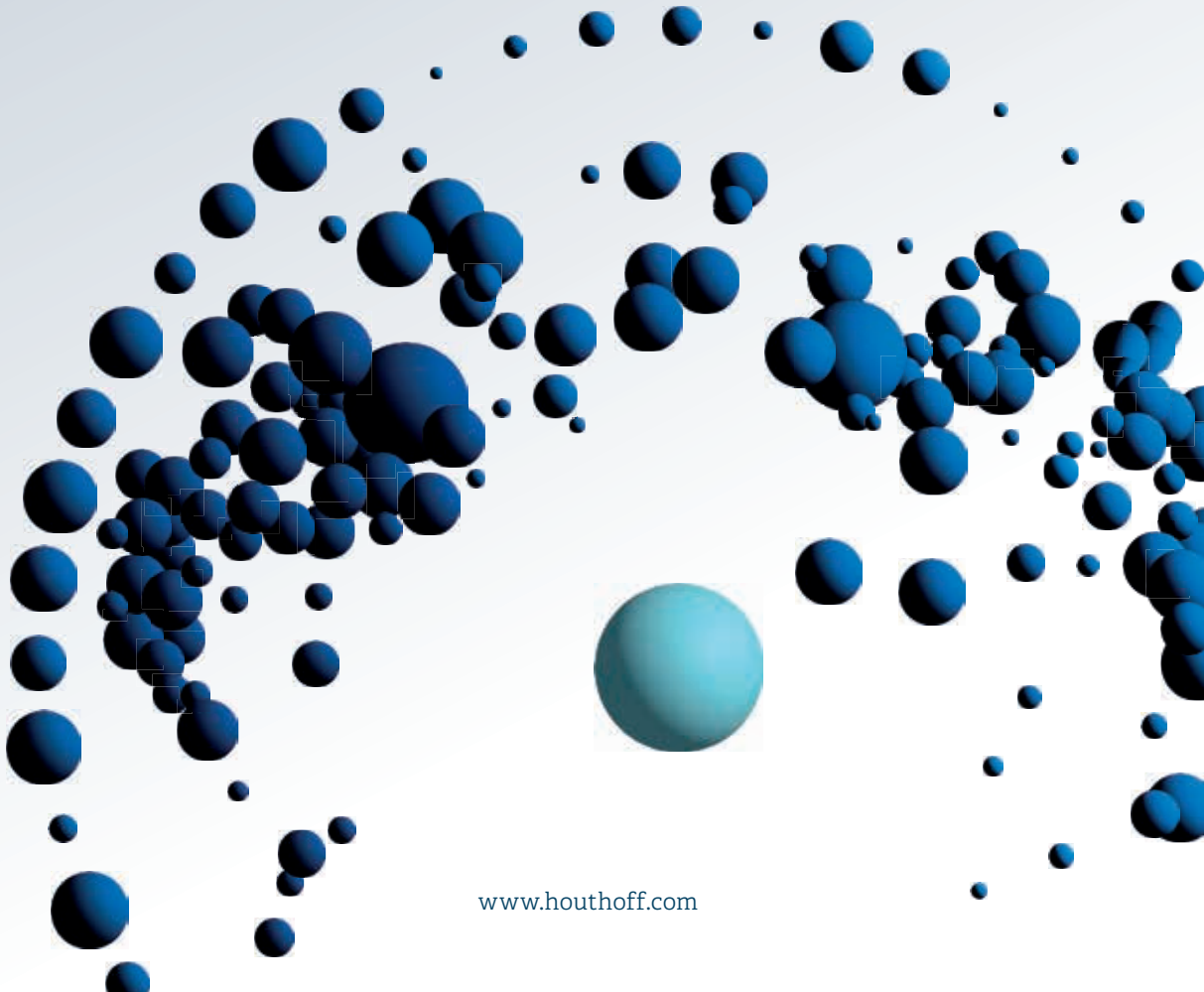
Ben jij tussen de 4 en 21 en wil je ook graag goed leren zingen?

Meld je aan voor een gratis proefles via nieuwvocaalamsterdam.nl/komzingen

HOUTHOFF

Making our clients and people successful

We are proud to be the main sponsor of Dutch National Opera & Ballet

www.houthoff.com

The story

Act 1

In a small bathroom in an Amsterdam canal house, Clara Staalboom and her younger brother Frits are getting washed and dressed for the traditional St Nicholas festivities, while their older sister Louise is getting ready and excitedly dashing in and out.

It is snowing outside and people are still skating on the frozen canal, while the guests of the Staalboom family arrive one by one. The last to arrive are the old, eccentric Mr Drosselmeyer, whom the children call 'uncle', and his young nephew, a naval cadet. Drosselmeyer entertains the children with his magic tricks. He makes time stand still for a moment, and only when he claps his hands does everyone come to life again and the party can begin. St Nicholas and Piet visit the Staalboom family house and hand out presents.

When they have left, Drosselmeyer produces a magic lantern and the slides tell the story of a young princess who rejects the Mouse King's offer of marriage because she has given her heart to a handsome prince. The jealous Mouse King fights the prince and turns him into a nutcracker doll. Clara identifies the bewitched prince with Drosselmeyer's nephew, on whom she has a crush. Drosselmeyer gives her the Nutcracker, and she dances for it happily, but Frits spoils everything and breaks off the doll's head. Drosselmeyer scolds him and mends the doll. Then it is the children's bedtime. Clara creeps back to the drawing room to give Drosselmeyer's nephew her hair ribbon as a keepsake.

The Nutcracker and the Mouse King (2019)

Photo: Altin Kalfira

Clara dreams that the Mouse King appears beside her bed. He is threatening to eat the Nutcracker. Clara runs to the drawing room to save the Nutcracker. As she peeps round the door, the clock strikes midnight and the room starts to change. The walls move, the ceiling becomes higher and strange roots grow into the room. The piano and the cupboard also start to grow, and scary mice scamper out from every nook and cranny. The Nutcracker emerges from the cupboard, which has turned into a fort. Rats come to the aid of the mice, and together they do battle with the Nutcracker, who is assisted by an army of toy soldiers, led by Frits. The Nutcracker is wounded in a duel with the Mouse King. Frits and his soldiers are captured and Clara and the Nutcracker are left behind in chains.

Maia Makhateli and Edo Wijnen - *The Nutcracker and the Mouse King* (2021)

Photo: Hans Gerritsen

Once they have struggled free of the chains, Clara tends the wounds of the Nutcracker, who is then transformed into a prince. The prince leads Clara to a snow-covered pine forest, but even there they are pursued by the Mouse King and his retinue. Just as Clara and the prince – now transformed back into the Nutcracker – are at their wits' end, Drosselmeyer appears and carries them off in his magic lantern.

Act 2

Drosselmeyer, Clara and the Nutcracker enter the heart of the magic lantern – Drosselmeyer's kingdom. He introduces them to his mechanics, who operate the lantern. Suddenly, the Mouse King and his rats force their way into the magic lantern as well. Drosselmeyer frightens them with a mechanical cat's paw and a cat's eye that stares in through the lantern's lens, and the Nutcracker succeeds in

killing the Mouse King in a fight. All the rats disappear and the spell is broken. The Nutcracker is transformed back into a prince once and for all. The magic lantern keeps on turning and transports Clara and the prince to exotic lands, where Clara recognises her brother Frits, her sister Louise and her parents, who perform dances from Arabia, Greece and Russia, respectively.

After Clara dances a pas de deux with the prince, the magic lantern's machinery starts to turn faster and faster. Dark clouds appear, Clara is lifted up high into the air, falls... and wakes up. She jumps out of bed and runs to the front door – just in time to see Drosselmeyer and his nephew wave to her from the canal side before they disappear into the night.

Jan Spunda en Anna Ol - repetitie *Notenkraker & Muizenkoning* (2024)

Directie en artistieke staf Het Nationale Ballet

**Artistiek
directeur**
Ted Brandsen

**Adjunct-artistiek
directeur**
Rachel Beaujean

**Algemeen
directeur**
Stijn Schoonderwoerd

**Vaste
choreograaf**
Hans van Manen

Associate Artist
Alexei Ratmansky

Associate Artist
David Dawson

Muzikaal leider
Koen Kessels

**Adjunct-directeur
Talentontwikkeling
en artistiek leider
Junior Company**
Ernst Meisner

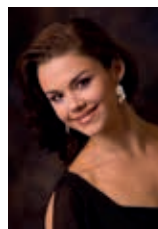
**Creative
Associate**
Kalpana
Raghuraman

**Creative
Associate**
Milena Sidorova

Balletmeester
Guillaume Graffin

Balletmeester
Michele Jimenez

Balletmeester
Alan Land

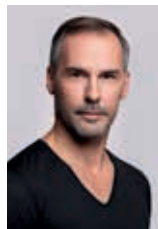
**Choreologist en
repetitor**
Sandrine Leroy

Balletmeester
Larisa Lezhnina

Balletmeester
Judy Maelor
Thomas

Balletmeester
Jozef Varga

**Balletmeester
Junior Company**
Caroline Sayo Iura

**Senior
balletdocent**
Rinat Gizatulin

**Vaste
gastdirigent**
Matthew Rowe

Pianist
Elena Kim

Pianist
Ryoko Kondo

Pianist
Mikhail Murach

Pianist
Viktoriya Ryapolova

Gastdocenten

Freek Damen, Andrey Klemm, David Makhateli, Aymeric Mosselmans, Ugo Ranieri, Raffaella Renzi, Grigori Tchitcherine, Anne-Laure Vergnaud, Alexander Zhembrovskyy

Colofon

Zakelijk leider

Anne Douqué

Hoofd Planning en productie

Lydia Buisman

Hoofd

Kostuumafdeling

Oliver Haller

Productie-administrateurs

Sterre Haverkamp

Donald van der Zwan

Persoonlijk assistent van directeur

Ted Brandsen

Louise Vine, a.i.

Assistent zakelijk leider

Evelyn Prohn

Coördinator artistieke logistiek

Wiard Havenaar

Assistenten

artistieke staf

Samira Ouazine

Tara Richard

Coördinator externe relaties

Louise Vine

Coördinator | | |--------------| | tableauzaken | |--------------|

Priya Shriemissier

Coördinator muziek

Aiske Fonda

Associate on research & development

Peggy Ollislaegers

Beeld en geluid

Mathieu Gremillet

Altin Kaftira

Ramy Tadrous

Hoofd Medische

begeleiding

Laura Hillenius

Coördinator Medische begeleiding

Amanda Kok

Fysiotherapeuten /

Manueel therapeuten

Sofia Araujo de Ornellas
dos Santos Pinto

Ronald Klaassen

Benjamin Soerel

Masseurs

Frans Birnie

Sandra Cozijn

Erik Wiggelinkhuizen

Pilatesdocent

Leila Kester

Psycholoog

Nancy Hiwat

Revalidatiedocent

Judy Maelor Thomas

High performance

coach

Sefton Clarke

Uitgever

Nationale Opera & Ballet

Directeur Het Nationale Ballet

Ted Brandsen

Algemeen directeur

Stijn Schoonderwoerd

Directeur De Nationale Opera

Sophie de Lint

Directeur Techniek en Productie

Bob Brandsen

Raad van Toezicht

Louise Fresco (voorzitter), Jacobina Brinkman, Rochdi Darrazi, Bernard Focroulle, Maarten Gelderman, Sadik Harchaoui, Tjark Tjin-A-Tsoi, Monique Vogelzang

Samenstelling, redactie en teksten

Astrid van Leeuwen, Rosalie Overing, Anne Havelaar

Vertaling

Susan Pond

Grafisch ontwerp

Total Identity

Opmaak

Bibi de Buijn

Productie

Saskia van Dongen

Cover

Fotograaf: Hugo Thomassen

Dansers: Alexandria Marx, Koko Bamford, Arianna Maldini, Lore Zonderman, Sebia Plantefève-Castrycq, Laura Rosillo, Beatriz Kuperus, Luiza Bertho, Kira Hilli

Foto's (indien niet vermeld bij foto)

Altin Kaftira (portretten Jane Lord, Amanda Beck, Raimondo Fornoni, Casey Herd), Jan Willem Kaldenbach (portretten dansers en directie/artistieke staf), Oliver Look (portret David Dawson), Nikol Peckova (portret Kalpana Raghuraman), Filip van Roe (portret Koen Kessels), Angela Sterling (portret Michele Jimenez)

Druk

Tuijtel, Werkendam

Rechthebbers die menen aan deze uitgave aanspraken te kunnen ontlenen, wordt verzocht contact op te nemen met de uitgever. Niets uit deze uitgave mag worden vernoemd en/of openbaar gemaakt door middel van druk, fotokopie, microfilm of op welke andere wijze dan ook, zonder voorafgaande toestemming van de uitgever.

Het Nationale Ballet dankt

Word Vriend

Subsidiënten

× Gemeente
× Amsterdam

Hoofdsponsor Nationale Opera & Ballet

HOUTHOFF

Partner Nationale Opera & Ballet

FONDS 21

Hoofdsponsor Junior Company

Partners Junior Company

VandenEnde
FOUNDATION

PIETER HOUBOLT
FONDS

Particulieren Nationale Opera & Ballet Fonds

Alle Vrienden, Patronen en Young Patrons van
Nationale Opera & Ballet

NO&B Business Lounge Leden

Houthoff, ING, Loyens & Loeff, De Nederlandsche Bank, SPIE Nederland B.V., Snippe Projecten B.V., Victoria, Bidfood, Endymion Amsterdam, Höcker Advocaten, IBS Capital Allies, Optimix Vermogensbeheer, QA Consulting, Quality Services, Rodriguez B.V.

Partner

Matrix Fitness

Als Vriend van Nationale Opera & Ballet draagt u bij aan nieuwe voorstellingen en aan de ontwikkeling van jonge dansers en zangers. Daarom heeft u als Vriend altijd een streepje voor! Zo krijgt u voorrang bij de kaartverkoop, ontmoet u artiesten en makers, en wordt u uitgenodigd voor bijzondere activiteiten voor én achter de schermen. Ook ontvangt u drie keer per jaar een tijdschrift met achtergrondinformatie over onze artiesten en makers.

Steunen kan op de volgende manieren:

- Word Vriend voor € 75 per jaar
- Word Gouden Vriend voor € 250 per jaar* (en geniet van nog meer voordelen!)
- Word Patroon vanaf € 1.500 per jaar*
- Tussen 25 en 40 jaar? Word Young Patron
- Neem Nationale Opera & Ballet op in uw testament

* Door belastingvoordeel krijgt u tot meer dan de helft van uw gift terug van de Belastingdienst.

Draag bij aan onze kunstvormen en beleef ballet en opera van nog dichterbij! Scan de QR-code voor meer informatie of neem contact met ons op via:

Nadja van Deursen
steun@operaballet.nl

Stichting Nationale Opera & Ballet Fonds
Rekeningnummer NL20 ABNA 0540179523
o.v.v. 'Donatie Het Nationale Ballet'

operaballet.nl/steun

Ontdek de wereld achter de schermen

Word Vriend en beleef ballet dichterbij dan ooit!

